

35493 **1** Hier beghint het xij. boeck ende spreect
 35494 vanden watere ende haer scierheyt
 35495 **2** NV die proprieteyten
 35496 des viers ende der luch-
 35497 ten geseyt ende geeyndt
 35498 sijn soe willen wi noch
 35499 sommighe dingen seg-
 35500 ghen vanden werken der
 35501 wateren also veel als tot desen wercsken
 35502 behoert Item men seyt aqua oft waer e-
 35503 qua dat is ghelijc want dat water en rust
 35504 nimmermeer ten moet ten lesten ghe-
 35505 lijct werden bouen ende effen wesen als ysi-
 35506 dorus seyt libro xij. Item constantinus seyt dat-
 35507 tet water een cout ende een vucht element
 35508 is ende subtijl ende doerschinich dat in sinen
 35509 properen eynde niet ghehouden en is
 35510 want twater soude te niet vloyen en wor-
 35511 det mit enen vreemden eynde niet ghe-
 35512 keert Item basilius beschrijft die proprie-
 35513 teyt des waters int ghemeyn segghen-
 35514 de aldus Twater is dat nutste element
 35515 onder alle die ander elementen. want het
 35516 tempert den hemel ende maect die aerde
 35517 vruchtbaer ende incorporeert die lucht ende
 35518 maectse dicke mit sinen wasemen het clim-
 35519 met in dat hoge ende maect den hemel hem
 35520 tot sinen wil Item die wateren sijn die sa-
 35521 ke alre dinghen die wassende sijn. want
 35522 si winnen tcoern opten velde si brenghen
 35523 bomen ende doen planten voert comen ende
 35524 groyen si afwisschen die onreynicheden
 35525 ende si wasschen die sonden af si geuen al-
 35526 len leuenden dyceren drincken Item twa-
 35527 ter doet die aerde te samen houden het
 35528 is doergaende ende vervullende ende is
 35529 die hemelsche hetten voedende. ende is
 35530 alle dese nederste dingen temperende want
 35531 waer dat sake dat alle dese nederste din-
 35532 ghen mitten water niet ghetempert en

35533 worden si souden alle verbarnt werden
 35534 ouermits cracht der sonnen | ende dit wa-
 35535 ter gedroncken gheeft den dyceren voet-
 35536 sel dat si vleesch krijghen moghen het
 35537 gheeft den visschen ademtocht ghelijc
 35538 dat die lucht den gesielden dingen leuen
 35539 gheeft ende het hout die binnenste delen
 35540 te samen ouermits sijnre ghietinge want
 35541 die aerde soude van een scheiden en de-
 35542 de twater Item dit water ouergaende
 35543 bijden binnensten toe wegghen der aer-
 35544 den neemt wandelinghe vanden steden
 35545 inder verwen ende inden smake bi welken ste-
 35546 den dattet ouerloeft. ende daer om ist nv
 35547 sout nv zoet nv claer nv doncker nv dic-
 35548 ke ende nv dun Item twater en heeft ge-
 35549 ne gesette gedaente of verwe of smake
 35550 op dattet alsoe te lichteliker alle verwe
 35551 ende alle smake ontfenghe ende daer om hoe
 35552 dattet water in hem seluen puerre is also
 35553 veel schinet donckerre wanneer dat die
 35554 radie der sonnen int water niet en ghin-
 35555 ghe tot sijnre verwinghe Dit water wort
 35556 beroert vanden gronde al om ende om besiden
 35557 ende bouen | noch het en wort niet wederstaen
 35558 ten si dattet bouen effen ghelijc gemaect
 35559 wort al om Item dit water wederbuycht
 35560 dat licht dattet ontfangen heeft vander
 35561 radien der sonnen ende stortse weder inden he-
 35562 melschen dinghen wantet water bouen is
 35563 als een spiegel daermen beelden ende alre-
 35564 hande formen in siet wanneer dat die zon
 35565 claer daer in schijnt | ende dan gheuet sijn
 35566 claerheyt weder van hem ten hemelwaert
 35567 mit groter blinckinge ter manieren van
 35568 enen spiegel die claer is Item twater doet
 35569 oec die dinghen meerre schinen dan si sijn
 35570 Item dese ende veel ander proprieteyten die
 35571 gemeyn sijn moechdi vinden in exame-
 35572 ron dat onderscheyt der wateren is me-

35573 nigherhande als die selue seyt anter si
 35574 nemen haer beginsel inder luchten als is
 35575 reghen water ende dat wantet vanden he-
 35576 mel coemt so ist allen dinghen der aer-
 35577 den goet of het water schoert of springt
 35578 vten aderen der aerden als fonteyn wa-
 35579 ter ende putwater of het loept verby der
 35580 aerden als riuieren of het gaet al om die
 35581 aerde als die zee die welke moeder is van
 35582 allen wateren als constantinus seyt Item dat
 35583 regen water is van hem seluen luchtende
 35584 ende claer subtyl licht ende smakelic wes
 35585 claricheyt toent dat hem anders niet toe ge-
 35586 mengt en is Item sijn lichticheyt ende
 35587 sijn smakelicheyt bewijst sijn subtyl sub-
 35588 stanci Item onder alle die wateren is dat
 35589 regen water tbeste dat mitten donre ne-
 35590 der coemt om tlant vruchtbaer te ma-
 35591 ken want die donre slaet den wasem ghens
 35592 ende herwaert ende scheytten ouermits sijn
 35593 beroeren waer af dattet water also ghe-
 35594 subtylt ende gepuert wert ende dat water dat
 35595 mitten snee gemengt is of dat vanden
 35596 snee ghesmolten is dat is tquaetste ende
 35597 dat is den genen alte quaet gedroncken
 35598 die nuchteren sijn want het slaet ende trect
 35599 die maghe te samen ende wint hoestinghe
 35600 ende maect die tanden doef als constantinus seyt
 35601 Wildi weten vanden onderscheyde der
 35602 wateren welc dattet gesontste gedronc-
 35603 ken is so soect bouen int vijfte boeke van-
 35604 den dranc des waters Item naest den re-
 35605 ghen water ist fonteyn water tbeste en-
 35606 de sonderlinge die van eenre leuender
 35607 leye of steenroetse loept of die van een-
 35608 re hogher fonteynen nederspringhelt
 35609 ³Item die fonteyn is thoeft ende beghin
 35610 des leuenden waters die altoes ende ewe-
 35611 lic wt loept van heymeliken aderen der
 35612 aerden Item die fonteyn is nut ende oer-

35613 baerlic den pelegrijs ende den armen wan-
 35614 delaers dat si te drincken mogen krijgen
 35615 inden wegghen als hem dorst | ende als hem
 35616 te heet is dat si hem daer vercoelen mo-
 35617 ghen ende altoes vernuwet hi hem seluen
 35618 ende suuert die ander wateren die bi hem
 35619 gelegen sijn Item die fonteyn werpt al-
 35620 le vulnissen ende zant ende ander onreyniche-
 35621 den van hem inder stede daer si begint
 35622 te springhen Item die fonteyn is een ma-
 35623 nier van enen spiegel want ouermits
 35624 sijnre claricheyt wil so sietmen des men-
 35625 schen schiem daer in ende alle ander dingen
 35626 die daer bouen gehouden werden | want
 35627 hi doerschinich claer is ende die fonteyn
 35628 verwandelt oec naden tiden vanden iaer
 35629 want als macrobius seyt so beghint die fon-
 35630 teyn des winters te warmen ende des zo-
 35631 mers te vercoelen waer af dit die reden is
 35632 want inden winter die hetten vliende die
 35633 heerlicheyt of den bouenganck sijns con-
 35634 trarien eyscht ende begeert die binnenste
 35635 vanden fonteynen van wes teghenwoer-
 35636 dicheyt ende van welker stedeliker wriuin-
 35637 ghe die monden der fonteynen warme
 35638 werden ende inden zomer vallet verkeert want
 35639 als die hetten bouen gaet inder luchten so
 35640 vliet die contheyt ⁴ totten binnensten der
 35641 aderen vanden fonteynen ende daer om wer-
 35642 den die wt driuende wateren des somers
 35643 couder gheuonden Item al is dat sake
 35644 dat die fonteyn in sinen beghinsel cleyn is
 35645 nochtans om sijnre stedeliker lopinghe
 35646 wil so mach hi wel grote riuieren maken
 35647 want het en is gheen riuier hi en moet
 35648 van eniger heymeliker fonteynen comen
 35649 of van eenre openbaere als ysidorus seyt Item
 35650 die fonteyn verbetert alle poelen ende
 35651 stil staende wateren die daer omtrent staen
 35652 ende hi doet die bloemkens spruten ende dat

35653 graesken wassen waer dat hi bi loept ende
 35654 sijn daer visschen in enigen staende wa-
 35655 teren daer die fonteyn in loept soe wer-
 35656 den die visschen leuendiger ende groyen
 35657 te bat ende si sijn te gesonder Item die fon-
 35658 teyn ontfaet den smake vanden aderen
 35659 der aerden daer si ouerloept als ysidor-
 35660 us seyt ende dair om sijn si nv warm nv
 35661 cout nv sulfurich etcetera na dien dat die aer-
 35662 de is daer die fonteyn ouerloept als ysi-
 35663 dorus seyt libro xij. In ytalien is een fon-
 35664 teyn die wonden der oghen geneest Item
 35665 in affrica is een fonteyn wes water enen
 35666 mensch wel doet singen. Item daer is
 35667 in boecia een dubbelde of twierhande fon-
 35668 teyn die een gheeft memori ende die ander
 35669 doet vergheten dat is dat si die memorie
 35670 doet verliesen In ethiopen daer die moren
 35671 wonen is een fonteyn van roder verwen
 35672 ende als daer yemant wt drinct die laedt
 35673 vluchs twater Item in cecilien sijn twe
 35674 fonteynen die een maket tlant onurucht-
 35675 baer daer si ouerloept ende die ander maket
 35676 vruchtbaer Item in ydumea is een fon-
 35677 teyn die vierweruen des iaers hair ver-
 35678 we verwandelt want drie maenden is si
 35679 als puluer of si mit puluer ghemengt
 35680 waer ende die ander drie maenden is si bloe-
 35681 dich of si mit bloede gemengt waer die
 35682 derde drie maenden groen ende die vier-
 35683 de drie maenden clær dese fonteyn hiet
 35684 vanden luden die daer omtrent wonen
 35685 iobs fonteyn Item daer is een fonteyn
 35686 in syloe totten voet vanden berghe syon
 35687 die vloyende is mer niet altoes dan in se-
 35688 keren dagen ende in sekeren vren Item in
 35689 sardinia sijn warme fonteynen die den o-
 35690 gen goet sijn si berispen die dieuen want
 35691 ouermits hore blintheyt wert haer mis-
 35692 daet bedect Item men seyt dat in egip-

35693 ten een fonteyn is daermen een barnen-
 35694 de vackel in steect gelesschet wert ende
 35695 als si ghelesschet is so machmense daer
 35696 weder in ontsteken. Item bijden volc dat-
 35697 men garramantes hiet is een fonteyn die
 35698 des daechs alsoe cout is datmense niet
 35699 drincken en mach ende si is des nachts al-
 35700 so heet datmen der niet raken en mach
 35701 Hier toe heuet ysidorus gheseyt vten wel-
 35702 ken openbaert dat die fonteyn altoes ga-
 35703 ren smaect die natuer sijns bodems want
 35704 is die bodem soet ende puer soe is twater
 35705 soet ende clær ende also verkeert ende is die bo-
 35706 dem sweulich soe is dat water sweue-
 35707 lich ende is die fonteyn in sinen beghin ghe-
 35708 corruppeert soe wertet al ghecorrum-
 35709 peert dat wt hem loept
 35710 Dat ij. capitel van een put of ghegrauen poel
 35711 **P**Vteus is een gegrauen poel die-
 35712 men int ghemeyn een put hiet ende
 35713 dese coemt vanden sweten ende vander brob-
 35714 belinge der aerden want als die aderkijns
 35715 der aerden geschoert sijn inden gront be-
 35716 neden so wasemet twater wt al rokende
 35717 van welker wtwaseminge dat putwater
 35718 gewonnen wort als die selue seyt Item
 35719 constantinus seyt dattet putwater grouer ende
 35720 onuerduweliker is dan die ander wateren
 35721 Onderwilen om der soutiger humoren
 35722 wil ende onderwilen om dattet stil staet ende
 35723 oec om dattet alsoe verre vander luchten
 35724 is Item biden riieren machmen lich-
 35725 teliken putwater krijgen | ende die substan-
 35726 ci dies waters wort ghelijct der complex-
 35727 ien des regen waters ende die put die ge-
 35728 maect is biden put soe trect dye diepste
 35729 put twater na hem vanden put die daer
 35730 ondiepste is ende twater crijcht enen sma-
 35731 ke naden aertrijck datter omtrent leyt.
 35732 Item tputwater wort dicwile verderfft

35733 wanneer dattet niet geroert en wert | en-
 35734 de daer om moet dat water dicwile ge-
 35735 put ende geroert werden salt subtijl wesen
 35736 ende hoe dattet putwater der leuender aer-
 35737 den naerre is hoe dattet couder ende soe-
 35738 ter is ende des winters beurieset selden of
 35739 nemmermeer Item men en mach tput-
 35740 water niet krijgen sonder groten arbeyt van
 35741 putten
 35742 Dat derde capitel vander vloet
 35743 **F**Luuius is geseyt van fluendo dat
 35744 is van driuen of vloyen als ysidorus seyt
 35745 Fluuius is ewelic lopende als die riuie-
 35746 ren sijn ten waer dat die oerspronck der
 35747 riuieren onderuat worde ende ghestopt
 35748 Item men sal merken inden riuieren hoer
 35749 ewicheyt haer dyepicheyt ende hoer ron-
 35750 dicheyt want men sal haer ewicheyt mer-
 35751 ken bijder lopinge dat si eweliken lopen
 35752 Ende men sal haer diepicheyt merken na-
 35753 der gelegentheyte des riuiers | ende die
 35754 rondicheyt na dat sijn loep is want si ple-
 35755 gen veel spacien ouer te lopen vanden
 35756 aertrijck want alle riuier neemt sijn be-
 35757 ghin eerst bi heymeliken toepadenden inden
 35758 hoefden der fonteynen ende coemt vander
 35759 zee ende keert weder inder zee bi wegen dye
 35760 openbaer sijn doer menighen landen als
 35761 die glose seyt ouer ecclesiastes i. daer men seyt
 35762 Dat alle lopende wateren gaen in dye
 35763 zee etcetera daer seyt iheronimus dat die phi-
 35764 losophen seggen dat alle die zoete wa-
 35765 teren die inder zee lopen dat die vander
 35766 sonnen verteert werden of si sijn voeder der
 35767 soutiger humoren vander zee mer ander lu-
 35768 den seggen dat si weder comen doer hey-
 35769 meliken aderen der aerden totten hoef-
 35770 den der fonteynen ende dat si also weder op
 35771 brubbelen tot horen eersten beghinse-
 35772 len etcetera Item het is te merken naden mid-

35773 delen voertganck des riuiers als tus-
 35774 schen sinen eynde ende sinen beghin den
 35775 smake der soeticheden want dat riuier
 35776 water wort gecleynst inden aderen der fon-
 35777 teynen daert ouerloept ende daer krijget
 35778 enen drinckeliken smake want het verliest
 35779 daer sinen soutigen smake ende wort dair
 35780 in soeticheden verwandelt als ysidorus seyt
 35781 **Z**Item het is doerschinich claer datmen
 35782 daer in spieghelen mach ter manieren
 35783 van enen spiegel Item die riuier neemt
 35784 al mit hem wat in hem gheworpen wort
 35785 dat hi gheuatten kan of hi brenghet te
 35786 minsten aen den enen ouer of aen den
 35787 anderen om sijnre snellicheyt wil ende die
 35788 een loept snelre dan die ander doet | ende
 35789 dats nae dien dat dye oerspronck eerst
 35790 groot of cleyn is wijt of enge is ende oeck
 35791 na dien dat die landen gelegen sijn hoech
 35792 of lage ende daer na lopen die riuieren
 35793 snellic of traechlic want die riuier neemt
 35794 alle die vuylnisse mit hem dye daer in ge-
 35795 worpen wert ende vernuwet ende veruerscht
 35796 alle wateren daer hi in coemt ende verdrijft
 35797 den stanck Item die riuier heeft meni-
 35798 ghe oerbaerlicheyt in hem die den men-
 35799 schen nut is want hi en weyghert nye-
 35800 mant sinen dienst mer hi deylt hem allen
 35801 mede also wel den beesten als den men-
 35802 schen ende alsoe wel den cleynen als den
 35803 groten ende den armen als den riken ende
 35804 wascht ende suuert dat lichaem ende die cle-
 35805 der ende hi vercoelt die ghene den welken
 35806 te heet is ende gheeft drincken den ghe-
 35807 nen die dorst hebben ende hi maect die
 35808 stede die bi hem legghen nat ende maect-
 35809 se vruchtbaer als die cruden ende die bo-
 35810 men ende maectse grof ende vet alst open-
 35811 baert in egipten daer tsaet inden houen
 35812 geworpen was ende alle die ackeren wor-

35813 den nat gemaect vanden riuier die nylus
 35814 hiet als rabonus seyt ouer dat elfte capitel
 35815 deutronomij Dat dijn lant of aerde niet
 35816 en is als tlant van egipten etcetera want die
 35817 riuieren maken lantscappen sloten ste-
 35818 den ende borghen vast Item constantinus seyt
 35819 vanden riuier water dat dat beste water
 35820 is dat loept tegen den opganck der son-
 35821 nen ende dat vanden hoechsten berghen
 35822 sijn beghinsel neemt ende dat ten westen
 35823 loept dat is myn te prijsen dit is voer al
 35824 geseyt Item men seyt hoe dat die riuie-
 35825 ren verder vander steden sijn of legghen
 35826 hoe dat si puerre sijn ende hoe dat si bequa-
 35827 mer sijn visschen in te voeden Inden ri-
 35828 vieren lopen oec onderwilen vulnissen ende
 35829 wasschingen der baden ende deser gelike
 35830 vanden welken dat riuier water priselic
 35831 is wes lopinge snel is ende starck lopende
 35832 ouer cleyne steenkens ende op enen sand-
 35833 dighen gront of cleyghen dichten sma-
 35834 kende ende zuueren bodem want vander ge-
 35835 daenten der aerden dair die riuier ouer
 35836 loept nemet dat water sijn verwe ende si-
 35837 nen smake ende daer na werden also wel
 35838 die namen der riuieren verwandelt als die
 35839 proprieteyten als die glöse seyt ouer ge-
 35840 nesi ij. Al is dat sake dat die riuieren den
 35841 gemeynen opganck ende oerspronck ne-
 35842 men vander zee nochtans nemen si haer
 35843 verwe vanden steden inden welken si op gaen
 35844 ende daer si ouerlopen ende oec nemen si dair
 35845 horen smake ende daer af oeck den naem
 35846 ende al ist sake dat die riuier veel wateren
 35847 in hem neemt die in hem lopen nochtans
 35848 en verliest hi sinen eersten naem niet lichte-
 35849 ⁸lic ende die wateren die hi inuloyende onf-
 35850 faet ende vergadert hem den naem in een
 35851 ende al ist dat die riuier cleyne is als hi eerst
 35852 vander fonteynen beghint te vloyen noch-

35853 tans hoe dat hi verder is van sinen be-
 35854 ghinsel ouermits inuloyinghe der wa-
 35855 teren hoe dat dye riuier meer gheoeft
 35856 wort | alst openbaert inder tonouwe in
 35857 duytschlant vanden welken ysidorus seyt
 35858 libro xiiij. capitulo vltimo Dat die tonouwe van-
 35859 den geberchten van germanien begint
 35860 in die westzide ende ontfaet lx. riuieren in
 35861 haer ende vloyet voert mit vij. doren in
 35862 die zee alle riuiere is nut also lange als
 35863 si die canten ende boerden niet ouer en loept
 35864 mer waneer⁹ dat si van oueruloediche-
 35865 den des regens ende des snees ouerloeft
 35866 so verdrenct si alle die slechte landen aen
 35867 beyden siden ende doeter groten scade
 35868 Item het sijn twe geslachten van riuieren
 35869 als ysidorus seyt libro xij. int leste capitel son-
 35870 der een Dat een hiet een leuende riuier
 35871 vanden welken virgilius seyt thent ic mi
 35872 ghewasschen heb in die leuende riuier
 35873 etcetera Dat ander is een lopende water dat
 35874 mit geweld comende is ende en wech gaen-
 35875 de twelc alle cleyne dingen als stroe caf
 35876 hoye ende ander vulnis mit hem neemt en-
 35877 de hoelt ende vret die aerde ende tsant en
 35878 wech ende loept in die zee
 35879 Dat iij. capitel van eender beken
 35880 ¹⁰AMpnis dat is een beke die inden
 35881 bosschen loept daer die crudekens
 35882 ende die ander boemkens omtrint wassen
 35883 ende daer die nachtegalen ende die an-
 35884 der ghenoechlike voghelkijns nestelen
 35885 ende drincken ende vercoelen hem alst heet
 35886 is ende daer bi plegghen die weyden te
 35887 wesen daer die beestkens in gaen wey-
 35888 den ende eten | ende het sijn sommighe
 35889 speciael riuieren daermen ghewach af
 35890 maect inder scriften | als physon. geon.
 35891 tigris. dores. eufrates. iordanis etcetera
 35892 Het is een riuier phison ganges als ysi-

35893 dorus seyt libro xij. ende is gheseyt van gan-
 35894 gatus den coninc dese phison nemet in
 35895 hem x. riuiere | hi hiet oeck verwande-
 35896 linghe des monds want hi wort vanden
 35897 aensicht verwandelt die hi int paradijs
 35898 heeft Ende dat in drien manieren als die
 35899 meyster vander hystorien seyt inder verwen
 35900 want anderswaert claer anderswaert donc-
 35901 ker anderswaert modderich Item inder
 35902 grootheyt want anderswaert cleyn ende
 35903 anderswaert groot ghesprayt ende inden
 35904 sin want anderswaert cout anderswaert
 35905 warm dese riuiere oueruloyet mit gulden
 35906 sande ende mit duerbaer ghesteynte ende in
 35907 sinen ouer wassen welrukende bomen
 35908 ende oec cruden die goet ter medecinen sijn
 35909 Dat v. capitel van een riuiere genoemt gyon
 35910 **11**GYon is een riuiere die nylus hiet ende
 35911 coemt vanden paradise ende is mod-
 35912 derich ende seer slickich ende coemt eerst van
 35913 adlas mit sinen eersten opganc ende loept
 35914 om flant van ethyopien ende gaet neder
 35915 doer egipten ende net die pleyne vanden
 35916 lande | als iheronimus seyt ouer amos
 35917 viij. daer hi neder loept als die riuiere van
 35918 egipten ouermits die hulpe ende der or-
 35919 dinancien gods want alle die gaten wer-
 35920 den ghestopt mit hoeuelen van zande
 35921 also dattet water nergent lopen en mach
 35922 flant en is eerst wel nat gemaect | ende
 35923 alst al wel genet is so ruymt dat sant we-
 35924 der aen deen side. ende twater loept weder
 35925 sijnre straten daert gewoenlic was te lo-
 35926 pen ende so slorpet die zee weder in haer
 35927 Dese riuiere voedt crupende wormen die
 35928 seer scadelic ende venijn sijn als cocodril-
 35929 lus ende beestkens diemen embros hiet.
 35930 ende dit beestken weyntelt hem seluen int
 35931 slike ende want hem die cocodrille geneert
 35932 inden slike so slijnt hi dat beestken en-

35933 de krijghet inden liue. ende alst in hem is
 35934 so loept hem alle gheen lijf doer en-
 35935 de vret hem leuer ende longen ende die dar-
 35936 men ontween ende also doot dat cleyn
 35937 beestken dat grote dyer. Ende want dese
 35938 riuiere also veel vet slijchs in haer heeft
 35939 als si dan ouerloepet int lant so maect si
 35940 alle flant vet ende vruchtbaer
 35941 Dat vi. capitel van tigris een riuiere vanden
 35942 paradise
 35943 **12**TYgris fluuius is een riuiere van me-
 35944 sopotamien ende coemt vanden pa-
 35945 radise ende loept teghen assyrien als ysi-
 35946 dorus seyt die welke ouermits veel om-
 35947 lopen loeptse in die rode zee. ende heeft
 35948 die naem nae enen dyer dat tigris hiet
 35949 twelc alte seer snelliken loept oft een vo-
 35950 ghel waer. want dit water slacht dyen
 35951 dyere om dattet also snelliken loept Item
 35952 iosephus set | dat tigris op gaet of be-
 35953 ghint in armenien vter seluer fonteynen
 35954 daer eufrates wt coemt ende si hiet dyglas
 35955 dat alsoe veel luudt als scarp of enghe
 35956 want si is bouen enghe ende scarp ende
 35957 loept als een pijl waer om dat tygris int
 35958 lant van persen snel of ghescutte ghe-
 35959 noemt is
 35960 Dat vij. capitel van eufrates een riuiere dat
 35961 oec coemt vanden paradise
 35962 **13**EVfrates is een riuiere van meso-
 35963 potamien comende vten paradi-
 35964 se oueruloyende van costeliken geste-
 35965 ten ende loept midzen doer babilonien de-
 35966 se riuiere heeft sinen naem vander vrucht-
 35967 baerheyt want eufrata in ebreeusch hiet
 35968 vruchtbaer in duytsche. Mesopotamia
 35969 vloyet in sommigen steden ende maket
 35970 lant nat als nylus in egipten doet Item
 35971 salustius die auctoer seyt dat tigris en-
 35972 de eufrates zekerlic wt eenre fonteynen

35973 vloyen vten velde van armenien die wel-
 35974 ke tot menigen steden wt comen inder
 35975 spacen van menigher mylen ende tlant dat
 35976 si omlopen dat hiet mesopotamia. hier
 35977 toe heuet ysidorus gheseyt libro xiiij. int leste
 35978 capitel sonder een etcetera
 35979 Dat viij. capitel van een riuier genoemt do-
 35980 rix
 35981 **14**DOrix is een riuier nader glosen o-
 35982 uer ecclesiastici die welke in enen anderen naem
 35983 hiet araxis of arapsos ende is een beke van
 35984 armenien ende coemt vten seluen berghe
 35985 mit eufrates alsoe genoemt om dat sijt
 35986 al mit haer grijpt datter in coemt als ysi-
 35987 dorus seyt libro xiiij. want doe alexander dair o-
 35988 uer liden woude ende dat die brugghe ge-
 35989 timmert was doe liepse soe seer dat die
 35990 brugghe vallen woude Mit corten woer-
 35991 den dese riuier neemt haer beghin van-
 35992 den opganck des riuiers van eufrates
 35993 ende daer na loept si in die zee capsius | als
 35994 ysidorus daer seyt Ende tlant dair dorix loept
 35995 dat hiet dorica naden water dit seyt die
 35996 glose ouer ecclesiastici xiiij. Dese riuier schijnt
 35997 een arme of een stranck te wesen van ti-
 35998 gris of van eufrates of van hem beyden
 35999 want si vter seluer fonteynen in armeni-
 36000 en op gaet daer om seytmen dat si o-
 36001 ueruloyet van duerbaren gesteynte en-
 36002 de van wel rukende cruden die goet ter
 36003 medecinen sijn want dorix wort gehieten
 36004 medecijn der winninghen ende ouermits ti-
 36005 gris ende eufrates so coemt si vten paradise.
 36006 Dat ix. capitel vander iordaan.
 36007 **15**IOrdanis is een riuier van iudeen
 36008 also ghehieten van tweent fonteynen van-
 36009 den welken die een ior hiet die ander dan
 36010 als ysidorus seyt libro xiiij. Item dese riuier
 36011 wast onder den berch lybano ende scheid-
 36012 tet lant van arabien ende van iudeen welc-

36013 ke riuier bi veel omganghen neffen ihe-
 36014 rico in die rode zee loept diet al in haer
 36015 slorpt ende verteert Item dese riuier inden
 36016 bouwe als die weyte rijp is die welcke
 36017 in die leynten tijt pleecht bestaen te ri-
 36018 pen soe pleecht dese riuier hoechste te
 36019 wesen dat coemt vanden groten regen
 36020 ende dat die zee dan seer smeltet als ghe-
 36021 seyt wort inder hystorien ende inder glosen
 36022 ouer iosue iij. daer geseyt wort dat dye
 36023 iordaan die oueren vullende is des bou-
 36024 we tijts mit veel waters etcetera Ende in ec-
 36025 clesiastici seytmen by na dat selue Dese ri-
 36026 uier is gepriuilegieert in veel dinghen
 36027 Inden eersten want si tlant der gheloui-
 36028 ger menschen als tlant der ioden geschey-
 36029 den heeft vanden lande der ongeloui-
 36030 gher heyden ende tlant van iudeen van-
 36031 den lande van arabien Inden anderen
 36032 dat si haer op loke voer die kinderen van
 36033 ysrahel ende leydese int lant van beloften.
 36034 ende deylde haer inder tegenwoerdich-
 36035 eyt der arken ons heren ende des volcs van
 36036 iosue als men seyt iosue iij. Inden derden
 36037 want si die malaetscap van namaa syri af-
 36038 wiessche ende suerdese iij. regum i. Inden
 36039 vierden mael want ouermits hare wtstor-
 36040 tinghe ende ghietinghe gaf si der heylich-
 36041 eyt van helyas ende van helizeus getuych-
 36042 nis alst openbaert iij. regum ij. Inden
 36043 vijften want dese riuier en huudt gheen
 36044 yser in haren bodem twelc teghen dye
 36045 natuer is alre andere wateren mer si bren-
 36046 ghet bouen driuende ende gaft den pro-
 36047 pheet weder diet verloren had als men
 36048 leest iij. regum vi. Inden sesten want si ver-
 36049 diende gheheylicht te werden van dien
 36050 raken des alre suuersten vleyschs ons
 36051 heren ouermits den welken onsen here
 36052 den wateren gaf craft weder gewonnen

36053 te werden ende ordineerde dattet sacra-
 36054 ment des menscheliken salicheyt in hair
 36055 als inder iordaan gheschien soude ende
 36056 werden alst openbaert luce ij. Inden seuen-
 36057 den want iohannes baptista inder iordanen
 36058 verdiende die hemelen open te sien ende
 36059 te horen die stemme des vaders doe hi
 36060 als een knecht alder drieuoudicheyt den
 36061 here verstont inden dopen.

36062 Dat x. capitel van ander riuieren comende
 36063 van syrien

36064 **16**Het sijn ander riuieren die inder scrif-
 36065 turen genoemt sijn als sijn albana ende
 36066 pharphar twelc riuieren sijn van syrien
 36067 lopende bi damasche vanden welken die
 36068 houen van damasch genet werden en-
 36069 de daer veel goeder cruden ende vruchten
 36070 van menigerhande geslachten af was-
 36071 sen alst openbaert iiij. regum v.

36072 Dat xi. capitel van een riuier van meden ge-
 36073 noemt gazan

36074 **17**GAzan is een riuier van meden | en-
 36075 de men hiet den seluen riuier oec
 36076 ydaspes want si is also van enen coninc
 36077 van meden gehieten ende si begint int oest
 36078 ende wort in die rode zee ontfaen Item twe
 36079 geslachten ende een half waren in banden
 36080 op deser vloet of riuier vanden coninc van
 36081 salmanasser die coninck van syrien was
 36082 geuangen ende in assyrien geuoert ende ble-
 36083 uen daer ellendich gedwongen | alst o-
 36084 penbaert iiij. regum xvij. gelikerwijs dat
 36085 twe geslachten geuangen waren van na-
 36086 bugodonosor opt riuier van chobar | ende
 36087 waren daer menich tijt geset alst open-
 36088 baert in ezechieli i. Item chobar is een
 36089 riuier van babilonien lopende doer die
 36090 broeken van babilonien ende heeft sijn be-
 36091 ghin van tigris of van eufrates ende valt
 36092 weder int een of int ander van hem tveen

36093 als iheronimus seyt ouer ezeetchieli en-

36094 de dese riuier heeft veel wilghen ende

36095 riets staen omtrint hem als men seyt op

36096 dye stat ysaye xvij. capitulo Hi leydesse ouer

36097 twater der wilgen Dit water hietmen twa-

36098 ter van babilonien om dat daer veel wil-

36099 gen wassen op welke riuier tvolc gods

36100 sittende screyete als daer ghescreuen is

36101 Super flumina babilonis illic sedimus et

36102 fleuimus dum recordaremur syon | ende is

36103 een psalm inden zouter etcetera Het sijn noch

36104 veel ander gemeyn riuieren vanden wel-

36105 ken wi hier zwigen want wi en hebben

36106 van hem inder bibelen gheen mencie ge-

36107 maect noch gewach

36108 Dat xij. capitel van een poel int gemeen

36109 **18**LACus dat is een poel die stil staet

36110 daer ander heymelike wateren in

36111 dringhen ende en wort mitten lopenden

36112 wateren niet ghemengt als ysidorus seyt

36113 libro xij. welken poel die grieken stagnum

36114 hieten want die fonteynen gliden inden

36115 rinieren **19**ende die riuieren lopen doer tlant

36116 mer lacus dat is die poel ende staet in een

36117 stat ende men seyt lacus quasi aque locus

36118 dat is stede des waters als ysidorus seyt

36119 want die wateren die de poelen ontfaet

36120 die en seyndt hi niet weder wt ende die vis-

36121 schen die daer in groyen die sijn veel on-

36122 ghesonder dan ander visschen die inden

36123 riuieren geuanghen werden als constantinus

36124 seyt want in hem wast veel onreynheden

36125 als van slike van grasen van vulen cruden

36126 ende van padden ende van vorschten mer

36127 ist datter een riuier onderwilen in lopen

36128 mach so is hi wat te beter Dit water is

36129 grouer ende veel ongesonder dan die an-

36130 der wateren want die daer veel af dronc-

36131 ke die soude menighe suucte krijghen in-

36132 den lichaem alst bouen openbaert int vijf-

36133 te boeke vanden dranck des waters noch-
 36134 tans seyt ysidorus int xij. boeke ende int
 36135 derde capittel Dat wt den bodem der staen-
 36136 der wateren veel virtuten wt comen als
 36137 in ethyopien is een poel waert dat hem
 36138 yemant daer mede wiessche het soude
 36139 hem saeften of hi mit olyen besmeert waer
 36140 Item in affrica is een poel die clare stem-
 36141 men maect Item in ytalien is een poel
 36142 die dat water drinct maect verdriet des
 36143 wijns. inden broeken van reatinen is een
 36144 poel waert dat daer clauwen of voeten
 36145 in quamen die hoeuen of clauwen der
 36146 beesten souden seer hart werden Item
 36147 inden poel alfatico van iudeen lant en
 36148 machmen niet leuens in steken dat een
 36149 siel heeft Inden poel ysiden en mach-
 36150 men niet steken dat driuen wil mer het
 36151 sinct Item die poel in tracomtide is twa-
 36152 ter dicwile des daechs bitter ende dic-
 36153 wile zoet Dese dinghen vertelt ysidorus
 36154 allegader ende dit coemt al toe van des
 36155 gronds wegghen daer dese wateren²⁰ op
 36156 staen
 36157 ²¹Dat xij. capitel vander doder zee
 36158 ²²Item lacus mach oec die dode zee
 36159 hieten ende hiet daer om zee want
 36160 si groot is ende si hiet daer om doot want
 36161 si niet leuens in haer en ontfaet noch oec
 36162 en wint want si en heeft visch noch vo-
 36163 ghel in mer ist datmen daer enighe le-
 36164 uende dinghen in brengt vluchs verua-
 36165 ren si of si werden weder wtgheslagen
 36166 nochtans en wort si vanden winden niet
 36167 beroert noch si en mach gheen scip liden
 36168 want alle dinck dat leuen derft dat gaet
 36169 vluchs te gronde noch si en lijdt gheen
 36170 materi ten si dat die materi mit aspalto
 36171 of mit lijm besmeert waer ende een lu-
 36172 cerne die gheslecht waer die soude dair

36173 in te gronde gaen | ende die ontsteken wa-
 36174 re die soude driuen Die poel of dode zee
 36175 hiet poel des lijms ende dese dode zee
 36176 in iudeen tusschen iherico ende accon en-
 36177 de hoer lengt strect al tot zozijs van a-
 36178 rabien toe seuen hondert stadien een sta-
 36179 die dat is een thiendendeel van eenre
 36180 milen ende sijn breetheyt is hondert en-
 36181 de vijftich stadien al tot bi die van sodo-
 36182 ma Hier toe heuet ysidorus gheseyt int
 36183 derde boecke int capittel vanden poel
 36184 ende vanden staenden water als die mey-
 36185 ster inder hystorien seyt int capittel van-
 36186 der verdrenckinghe dier van zodoma
 36187 int eynde. Dese poel of zee spuut swart
 36188 cleye des lijms wt. ende daer om hiet
 36189 die poel alpalincs in wes ouer appel
 36190 die inden bomen wassen sijn groen van
 36191 verwen totter ripicheyt toe ende als si
 36192 rijp sijn sulstu daer in vinden witte vonc-
 36193 ken of sprenckelen waer af iosephus seyt
 36194 Die fabel des lands van zodoma heeft
 36195 gheloue Ende also seytmen oeck inder
 36196 glosen ij. petri ij. capitulo op die stede | hi he-
 36197 uet die steden van zodoma in asschen ver-
 36198 keert etcetera Die here woude noch hou-
 36199 den dye ghehoersaemheyt die gheset
 36200 was teghen die speci der geleender pi-
 36201 nen want daer wassen alte schoen appe-
 36202 len die welke van hem winnen ende ge-
 36203 uen den ghenen die daer na wachten-
 36204 de sijn begheerlicheyt te eten die wel-
 36205 ke als si in asschen verkeert werden soe
 36206 verwecken si in hem enen roke of si noch
 36207 barnden
 36208 Dat xiiij. capitel van een staende water in ti-
 36209 berien

36210 ²³LAcus tyberiadis dat is een staen-
 36211 de water van tyberien der poerten
 36212 of steden die daer na genoemt is twelc
 36213 wilneer philippus herodes broeder maec-
 36214 te in die ere des keysers tyberius ende is
 36215 een alte groten staende water ende het is
 36216 tgesontste ende tsalichste van allen den staen-
 36217 den wateren dat in iudeen is ende het gaet
 36218 x. stadien om als ysidorus seyt libro xiiij. Item
 36219 stagnum dat is een staende water van ge-
 36220 nesar als die selue seyt ende is een alte
 36221 widen poel of water van lxxvij. stadien
 36222 lanck ende van viertigen breed ende het maect
 36223 hem seluen mit cruufden wateren ende niet
 36224 vanden winden want genesa in griecx is
 36225 also veel in duytsche te seggen als wee-
 36226 der winnende ende dat weeder wort also
 36227 alle twater ouer beroert mit ademingen
 36228 des weeders sonder wint waer af dat-
 36229 tet soeter ende abelre te drincken is dan an-
 36230 der wateren die daer int lant van iudeen
 36231 sijn van sulken staenden wateren Hier toe
 36232 heuet ysidorus geseyt om sijn groticheyt
 36233 so wort si dicwile zee gehieten inder ewan-
 36234 gelien niet want een zee is mer billiker
 36235 wantet een grote wederuloyinge is van-
 36236 der iordaan als die glose seyt ouer iohannis
 capitulo
 36237 vi. Het is een manier vanden ebreeu-
 36238 schen dat si alsulke vergaderinge der wa-
 36239 teren zee hieten ende daer om wort si dic-
 36240 wile mitten naem der zee genoemt
 36241 Dat xvij. capitel van een viuer
 36242 ²⁴Piscina dat is een viuer of een wu-
 36243 wer of een water dat vergadert is om vis-
 36244 sche in te voeden al ist nochtans verkeert
 36245 dat een vergaderinge der wateren die gheen
 36246 visschen en heeft wort dicwile piscina ge-
 36247 hieten als ysidorus seyt Item ter goetheyt
 36248 eenre piscine behoert een dichticheyt des
 36249 bodems ende suuerheyt des inuloyende

36250 waters ende oec stedelicheyt des inuloy-
 36251 ens want waer dat die bodem slikich ende
 36252 broekich is daer en mogen gheen sma-
 36253 kelike visschen geuoedt werden ende daer
 36254 gheen versch water en vloyet | ende daer
 36255 stil staende wateren sijn daer werden die
 36256 visschen haestelic gecorrumpeert | ende
 36257 daer om laetmen hem maken pipen ende
 36258 spoyen daer men twater in ende wt mach
 36259 laten lopen | ende dese piscinen sijn al om
 36260 wel gedijct ende gheuesticht of daer een
 36261 opwater quaem dat si niet al wt en liepen
 36262 ende in sommigen landen maken si wel cley-
 36263 ne sluuskens die vten viuer lopen inden
 36264 gaerden ende inden houen op dat die cruden
 36265 ende dat warmoes te bat wassen sullen
 36266 Dat xvij. capitel van een beke geleyt van een
 36267 fonteyne
 36268 ²⁵Riuus dat is een beke die vter fon-
 36269 teyne geleydt is omtrint den gaerden ende
 36270 den weyden op dat si vander beken gevuch-
 36271 ticht sullen werden want die beke smaect
 36272 die natuer ende dat wercke sijns opganx
 36273 als vander fonteynen ende vander beken coemt
 36274 voert een riuier ende oec dat staende water
 36275 als die auctoer seyt Item die riuier ver-
 36276 drijft alle vulnissen ende maect dat aertrijc
 36277 vruchtbaer ende geeft den dyceren ende den
 36278 vogelen drincken ende behout die groenich-
 36279 eyt ende die scoenheyt der cruden ende der bloe-
 36280 men ende trect die steenkens ende die sanden te
 36281 samen ²⁶
 36281 Dat xix. capitel van beroeringe
 36282 des waters comende van winden
 36283 ²⁷FLuctus is geseyt van blasen als van
 36284 flatus ventorum dat is van blasinge der winden
 36285 want vanden hortinge der winden so lopen die
 36286 wateren vanden welken die ouerste nattich-
 36287 eyt die altoes inder beroeringe is | vnda
 36288 of goluen of waghe hiet ende vnda is
 36289 geseyt van eundo daer om dat si al gaen-

36290 de nymmermeer en rust als ysidorus seyt
 36291 Die lopinghe der vloyen of der vnden
 36292 wriuen hem altoes onderlinghe ende ver-
 36293 gaderen hoeuelen van zande ende mengen
 36294 menigherhande deelken des gronds
 36295 te samen ende brenghense bouen ende
 36296 makense weeke ende morwe. ende als
 36297 daer dan die wint in coemt so werden die
 36298 fluctus dat sijn goluen in onsen duytsch
 36299 meerre ende verheffen hem ende nae dat
 36300 die wint is daer na gaen si op ende neder
 36301 ende si beroeren dye lucht mit stedeliker
 36302 hortinghen ende maken wint ende op lich-
 36303 ten dye scepen ende verduwense ende wer-
 36304 pense ten ouerwaert ende maken aen den
 36305 kanten een geclas ende si sijn altoes in be-
 36306 roeringe ende en rusten nymmermeer | an-
 36307 ter si laten mit allen af of si roeren hem
 36308 altoes ouer al ende daer om suldi dit vo-
 36309 cabel dat hier voer staet fluctus houden
 36310 voer een golue of voer een wage
 36311 Dat xx. capitel van een dwerlinge of swer-
 36312 uelinge van water
 36313 ²⁸GVrges dat is properlic te segghen
 36314 in onsen duytsch een zweruelinge
 36315 van water dat recht ront om loept in e-
 36316 nighen groten water of riuier als men der
 36317 veel vint sonderlinge daer een grote diep-
 36318 te is want si slorpet al ya si neemt onder-
 36319 wilen grote scepen ende trectse onder en-
 36320 de in alsulken zweruelinghe machmen
 36321 selden of nymmermeer visschen in van-
 36322 gen die daer in sijn si slijndt water ende an-
 36323 der dinck ende spuwet weder wt ende is seer
 36324 vreselic daer bi te varen mit cleynen scepen
 36325 Dat xxi. capitel van een riuier die altoes ne-
 36326 der loept inder zee ende niet en keert.
 36327 ²⁹TRames is die eerste lopinge eens
 36328 waters of eenre riuieren die altoes
 36329 recht wt loept ende die niet wt horen we-

36330 ghe en gaet als die beghint van eenre
 36331 fonteynen ende loept recht wt inder zee ende
 36332 en laet nemmermeer af te lopen. ende
 36333 hoelt ende verteert alle dat voer hoer wiken
 36334 wil ende helpt den luden aen geringen vaert
 36335 want als een stroem altoes neder loept so
 36336 comen die scepen haestelic daer si wesen
 36337 willen ende si voeden grote visschen | want
 36338 die lopende wateren hebben altoes dat
 36339 verschste water ende den puersten bodem
 36340 ende dat water dat altoes recht wt loept
 36341 dat loept seerste of seerre dan enich ander
 36342 wateren ende daer om trecken si die scepen
 36343 ende die vlotten van houtte geringste neder
 36344 ende daer om is trames geseyt van traho
 36345 dat is van trecken want alle dinghen die
 36346 vlottelic sijn die werden daer in haeste-
 36347 lic neder gesynt ende hoe dat die lope in si-
 36348 nen nederganck verscher is hoe dat hi
 36349 snelre is ende trect alle dinghen te snelliker
 36350 na hem.
 36351 Dat xxij. capitel vander gestadige classinge van-
 36352 der water anden ouer
 36353 ³⁰ALLuio alluuionis of alluuias dat
 36354 is properliken een lansem classinghe an-
 36355 den ouer des waters ende is geseyt van
 36356 abluendo dat is van wasschen want die clas-
 36357 singhe slaet ende hoelt die aerde en wech
 36358 vanden kanten des waters ende verteertse
 36359 dair die classinge alleynsken aen slaet ende
 36360 dair om hiet si alluio Iob seyt xiiij. dat die
 36361 aerde alleynsken verteert wort mit dier
 36362 classinge etcetera ende hoe dat die vlottinge ende
 36363 classinge holre ende dieper is hoe dat si
 36364 vreseliker is want bouen schijnt dat aert-
 36365 rijck gans ende gaue te wesen ende alluio
 36366 heuet al en wech gheten ende verteert
 36367 ende trade een mensch daer op soe en
 36368 hadde hi onder gheen fundament ende
 36369 die aerde soude breken ende hi soude dair

36370 henen schieten ende verdrencken
 36371 Dat xxij. capitel vande afgront des wa-
 36372 ters
 36373 **31** ABissus dat is een dyepicheyt der
 36374 wateren die genen gront en heeft daer
 36375 die fonteynen ende die riuieren wt co-
 36376 men want alle wateren comen van abis-
 36377 sus ende ouermits verborghen aderen co-
 36378 men si weder totter matricen als tot a-
 36379 bissus als ysidorus seyt libro xij. waer af
 36380 dat abissus ghehieten wert abuisus dat
 36381 is afgesien want sijn diepicheyt en mach
 36382 niet gesien werden of men seyt abyssus
 36383 quasi sine bisso dat is sonder witticheyt
 36384 want om sijnre groter diepheyte wil soe
 36385 en heuet gheen claerheyte | als iohannes
 36386 damascenus seyt. Abyssus en is anders
 36387 niet dan veel waters wes eynde onbe-
 36388 gripelic is ende onsienlic want die stortin-
 36389 ge des lichts en coemt niet tot sinen eyn-
 36390 de of men seyt abyssus als sonder fon-
 36391 dament. want sijn fundament ende sijn
 36392 onthoudinge en mach niet gesien wer-
 36393 den want si is die eerste opganc der ma-
 36394 terien des waters. Item constantinus
 36395 seyt Dat abyssus is dat lichamelic dinc
 36396 dat god gemaect heeft op dattet wesen
 36397 soude een materi der lichameliker din-
 36398 ghen inden formen sonder ordinancien
 36399 ende sonder licht waer af dat abyssus is
 36400 dat die eerste materi is als augustinus
 36401 seyt in libro de simbolis dat hi die natuer
 36402 genoemt heeft mitten naem der aerden
 36403 ende des afgronds welke natuer van niet
 36404 ghemaect is op dat si die eerste soude
 36405 werden mit geordineerder gauen gods
 36406 een begripelicheyte der formen | ende dat
 36407 daer na gheformeert soude werden al-
 36408 le dinghen die geformeert sijn waer af
 36409 die selue materi vander welker die na-

36410 tuer gheseyt is nv want si vloyende is
 36411 nv want si ontfanghende is alle formen
 36412 waer omme dat si aerde gehieten wort
 36413 om die natuerlike vasticheyte ende dich-
 36414 ticheyte nader welker si die winninghe
 36415 ende der verderfnissen onder gheworp-
 36416 pen is ende si hiet abyssus of sonder gront
 36417 om die onformelicheyte. want si en was
 36418 mit gheenre formen onderscheyden en-
 36419 de si wort water ghehieten om die mo-
 36420 ghelicheyte der formeringhe nader wel-
 36421 ker si machtelic ontfanghende was al-
 36422 le formen ende ghedaenten als augustinus
 36423 seyt Item abyssus heeft wt hem donc-
 36424 kerheyte ende diepicheyte alre wateren en-
 36425 de grijpt in haer alle riuieren ende is on-
 36426 sadelick. want abyssus en ontfaet nym-
 36427 mermeer also veel waters in haer si en
 36428 soudts noch veel meer ontfaen
 36429 Dat xxiiij. capitel vander zee ende oec der gro-
 36430 ter zee
 36431 **32** MARE dat is die zee ende is een verga-
 36432 deringhe der wateren also wel der soeter
 36433 als der ghesoutenre als ysidorus seyt libro xij.
 36434 ende hiet daer om properliken mare want
 36435 haer wateren sijn amare dat is bitter als
 36436 daer gheseyt wort Item men hiet oec
 36437 mare equor van equalitas dat is effen of
 36438 gelikicheyte daer om dat si bouen effen is
 36439 of gelijc want al ist dat die goluen vander
 36440 zee hoghe ende oneffen lopen als berghen
 36441 nochtans alst stil weder is ende die tem-
 36442 peest ghelegghen is soe is die zee bouen
 36443 gelijc ende effen als die selue seyt men
 36444 seyt oec dat die | zee pelagus hiet quasi
 36445 pellens vndans **33** dat is die goluen verdri-
 36446 uende want inder zee wort een stedeli-
 36447 ke beroeringhe der goluen ende der ba-
 36448 ren altoes na dat die wint is ende lopen
 36449 op ende neder als dye selue daer seyt

36450 ende al ist dat si alle fonteynen ende alle ri-
 36451 uieren in haer ontaet nochtans en was-
 36452 set si daer niet af ende dat geualt daer om
 36453 dat haer grootheyte also groot is dat sijs
 36454 niet en gheuoelt of dattet dat bitter wa-
 36455 ter of tsoute water dat soet al verteert
 36456 of dat die wolken veel watericheyden
 36457 na hem trecken of die winden nemens
 36458 een deel of die zon verdroget of het lo-
 36459 pet weder ouermits heymeliken condu-
 36460 ten totten hoefden der fonteynen hier
 36461 toe heuet ysidorus geseyt libro xiiij. Item am-
 36462 brosius ende basilius seggen in exameron
 36463 dat die zee is een vergaderinge der wate-
 36464 ren die gemenichfoudicht is bi veel ste-
 36465 den nochtans mit eenre contumacien al-
 36466 toes beroert wilt luutruffich scumich
 36467 ende volcht die natuer der manen mitten
 36468 vloyen ende mitten ebben Item die zee ist
 36469 hoeft ende herberge der riuieren ende is fon-
 36470 teyne der reghenen ouermits welken ri-
 36471 uieren dat twistende volck te samen ver-
 36472 gadert wert ende is een hulp inden noden
 36473 ende ansten ende is een toeueraet inden vre-
 36474 sen ende is een corticheyt des weechs en-
 36475 de si is een gewin des arbeyders Item
 36476 vander zee seyt oec aristotiles in libro metheo-
 36477 rorum die zee is beghin ende opganck al-
 36478 re wateren ende is oeck rust der wateren
 36479 ende wort gedeylt in ander zeeen Die sake
 36480 waer om dat inder zee souticheit ende
 36481 bitterheyte is dat is dese. want dye zee
 36482 is wasem ende want twe wasemen sijn als
 36483 die vucht ende die droge die vuchte is
 36484 waterich ende die droge is subtyl ende wan-
 36485 neer dan dat subtylste deel ontbonden
 36486 wert ouermits dat beroeren der sonnen
 36487 ende datter tgroefste blijft vander hetten der
 36488 sonnen als si warm wort datter dan bli-
 36489 uet dat is soute ende bitter als sweet en-

36490 de vrijn want vander barninghe wort een
 36491 dinc bitter wanneer dat die aerdige delen
 36492 verbarnt bliuen als die waterige ende
 36493 die onsmakende delen verteert sijn ende
 36494 vander bittericheyt ouermits verbar-
 36495 ninge wort een souticheyt alst open-
 36496 baert inder asschen inder welker dat ge-
 36497 cleynsde water soutich gheuoelt wort
 36498 ende is swaerre dan zoet water. want dit
 36499 is swaerre ende dat is subtylre wes teyken
 36500 is want een eye driuet in sout water en-
 36501 de in soeten water niet ende een scip ver-
 36502 drenct dieper dat in soeten water valt
 36503 ³⁴ dan dat in souden water valt Item die
 36504 selue seyt int boeke vander dyeren. inder
 36505 zee is water ende ten eersten worter dye
 36506 souticheyt wt getogen want waert dat
 36507 een mensch naem een nuwe rawe aerden
 36508 vat ende slotet bouen vast toe ende werpt al-
 36509 so ydel inder zee of in souden water enen
 36510 nacht ende enen dach so sal in dat vat tzoete
 36511 water gaen ende tsoute water blijfter
 36512 buten. Item die selue seyt in libro me-
 36513 theororum Dat die soete wateren wer-
 36514 den opwaert geheuen om hare lichtich-
 36515 eyt wil | ende die zoute wateren bliuen inder
 36516 aerden ende die zoete wasemen en wech
 36517 ³⁵ Item die selue seyt int boeke vanden
 36518 elementen Dat die see in horen werken
 36519 volcht die natuer der manen twelck o-
 36520 penbaer is want so wanneer dat die ma-
 36521 ne opgaet in eniger vren vanden daghe
 36522 of vander nacht die vloet die dan inder zee
 36523 gaet in dien lande in welcken die mane
 36524 op gaet wasset die zee dan ende verhef-
 36525 fet haer alsoe dattet water van dier vloet
 36526 weder coemt totter stede daert af liepe
 36527 recht of si mit ghewelt wederslaghen
 36528 waer | ende wanneer dat die maen is in
 36529 die nederste harre so beghint dat water

36530 gheminret te werden ghelikerwijs als
 36531 wanneer die mane op gaen wil soe be-
 36532 ghint dat water geminret te werden ge-
 36533 likerwijs dattet yser den adamant vol-
 36534 ghet also volget die zee die natuer der
 36535 manen soeket bouen int achte boeke int
 36536 capitel vander manen Item die zee wort ghe-
 36537 dicket naden opganck der sterren die ca-
 36538 nicula hiet ende verwandelt die verwe ende
 36539 si wert als nv groen nv gheel nv donc-
 36540 ker nv claer Item macrobius seyt int boe-
 36541 ke van cicero dat die zee houdt dese or-
 36542 dinanci int wassen der manen want inden
 36543 eersten daghe als die mane wasset so is
 36544 die zee op haer hoechste daer na wort-
 36545 se verminret des anderen daechs ende al-
 36546 so nedergaende wort si alle dage vermin-
 36547 ret totten seuenden dach ende dan is die zee
 36548 in haer leste gebreck ende beghint dan al-
 36549 leyncsken te wassen tot seuen daghen toe
 36550 also dat die vierthienden dach vander ma-
 36551 nen wanneer dat si alte mael vol is so is
 36552 die zee op haer meest ende so beghint si dan
 36553 weder te minren vij. daghen ende also voirt
 36554 als die mane xxi. daghen out is so is die
 36555 zee op haer minste ende daer na beghint si
 36556 weder te wassen ende te climmen vij. da-
 36557 ghen Ende als die mane xxviiij. daghen out
 36558 is so is die zee weder op haer hoechste
 36559 ende aldus neemt die zee vier verwandelin-
 36560 ghe in elke maent ij. int wassen ende ij. int
 36561 wanen nae dien dat die mane wasset of
 36562 waent Item die zee is altoes in haer
 36563 hoechste ende op haer starcste wanneer dat
 36564 die maen vol lights is of als si is ten he-
 36565 melwaert als wanneer dat si nuwe hiet of
 36566 als si is ter aerden waert als wanneer dat
 36567 die mane vol is ende wanneer dat die ma-
 36568 ne is in horen ontfangen of in horen ver-
 36569 liesen hoers lights soe vorderet si meest

36570 of ghebreket meest ende also doet die zee
 36571 wast of waent Item aristotiles seyt int boe-
 36572 ke vanden groyliken dingen dat die bo-
 36573 dem ende die oeuere vander zee hart sijn en-
 36574 de zandich ende dat anden canten vander
 36575 zee veel cleynre steenkens vergadert wer-
 36576 den want dat wesen des souden waters
 36577 heuet dat slike gescheyden ende verslagen en-
 36578 de heftse mit geweld vter zee geworpen
 36579 ende oec comender dicwile tot veel steden
 36580 des oeuers vander zee costelike geste-
 36581 ten aen geworpen Item sonder dese voir-
 36582 screuen proprieteyten der zee so sijn noch
 36583 sommighe ghemeyn proprieteyten ende
 36584 alle luden bi na bekent die welke ic noch-
 36585 tans meyn toe te setten om die onnosel
 36586 ende om die simpel die niet veel verstants en
 36587 hebben op dat si die materi te bat begri-
 36588 pen moghen ende setten den simplen som-
 36589 mighe heymelicheden als bi gelikenis
 36590 Item die zee is haer seluen zuuerende
 36591 ende si werpt alle vuliken ende onreyniche-
 36592 den van haer ende alle dat doot is ende on-
 36593 reyn slaet si van malcanderen ouermits
 36594 geweld hoers beroerens ende stotet van ha-
 36595 re als gregorius seyt Item die zee gheeft
 36596 haer seluen wtghietende ouermits hey-
 36597 meliken conduten daer si loept totten fon-
 36598 teynen ende riuieren Item iheronimus seyt
 36599 dat die zee menich wonder van formen ende
 36600 van wonderlicheden voert brengt ya veel
 36601 meer dan dat lant als rabanus seyt Item
 36602 al is dat sake dat die zee substancialiken
 36603 morwe ende vucht is nochtans maect si ende
 36604 wint sonderlinge harde dinghen die le-
 36605 uendich sijn ende dye niet leuendich en sijn
 36606 alst openbaert in mosschelen ende in vis-
 36607 schen die herde sculpen hebben ende alst
 36608 schijnt inden gesteynten ende inden duer-
 36609 baren gemmen die si wt gheeft. Item al is

36610 dat sake dat die zee onghenoechlick te
 36611 drincken is naden smake te spreken noch-
 36612 tans is si in menigen dinghen oerbaer-
 36613 lic na horen werck want haer water ge-
 36614 neest menighe suucte als die ghene die
 36615 twater laden ende quade benen van rudich-
 36616 eden ende van anderen ouden zeren | als
 36617 constantinus seyt ende noch veel ander suucten
 36618 geneest die zee Item al is dat sake dat
 36619 die zee van haer seluen bitter ende sout is
 36620 nochtans ouermits die zoeticheyt van-
 36621 den aderen der aerden daer dat zeewa-
 36622 ter ouerloept so verwandelt die smake
 36623 als macrobius seyt ende aristotiles Item hoe
 36624 soute ende hoe onsmakelic die see is noch-
 36625 tans voedt si soete visschen want die zee
 36626 heeft een verborghen soeticheyt daer die
 36627 visschen haer nootdroft of nemen als am-
 36628 brosius seyt Item die zee is beroerlick
 36629 ende onrustelic ende om des wil dat si also be-
 36630 roerich is so houtse haer substanci sonder
 36631 corrupci Item beda seyt soe wie datter
 36632 zee niet ghewoen en is dien is si seer hin-
 36633 derlic ende doet den scipluden ende die mit
 36634 hem inden scepen sijn groten anxt aen
 36635 ende si maect hoeftsweer ende spuwerie en-
 36636 de beneemt den mensch die der zee niet
 36637 ghewoen en is alle sijn lust van eten ende
 36638 van drincken. Item si wint ende maect veel
 36639 neuels ende donckerheyden inder luchten
 36640 van hare wtwaseminghe ende beneemt dat
 36641 licht ende schijnsel der sonnen ende verminret
 36642 haer hetten Item die zee en heeft gheen
 36643 proper verwe mer nader gedaente der
 36644 winden daer na is si gescaept. want nv
 36645 is si aldus nv is si also als ysidorus seyt libro
 36646 xij. Item die zee heeft menighe vrese
 36647 in want van enen cleynen winde wort si
 36648 haest verbolghen Ende als die scepen co-
 36649 men seylen so sijn daer dicwile steenroet-

36650 sen verborghen onder den water mit veel
 36651 tacken daer licht een scip aen raect en-
 36652 de breect twelc men scilla hiet. ende efter
 36653 sijn daer oec dese heymelike aderen inder
 36654 zee die al om sweruelen ende als die sce-
 36655 pen daer in comen so gaen si eyndeliken
 36656 recht op staen ende si lopen eerstweruen al
 36657 om ende om ende dan trectse die ader onder
 36658 ende dit doet si drieweruen des dages de-
 36659 se ader slorpet twater drieweruen in ende
 36660 spuwet drieweruen weder wt | als ysidorus
 36661 seyt libro xij. ende noch isser grote vrese inder
 36662 zee als wanneer dattet een stuck weechs
 36663 sonderlingen diep is ende dan weder on-
 36664 diep is dair hem die sceep qualiken voer
 36665 wachten mogen ende werden dicwijle al-
 36666 so verderft als si comen zeylen mit enen
 36667 vollen zeyl ende vallen van bouen neder op
 36668 enen zanthoeuel of des ghelijcs daer
 36669 een scip vluchs af splijt ende dat die luden
 36670 ende alle tgoet verloren wert als papias
 36671 seyt Ende deser ongheualen sijn menich
 36672 inder zee daer die scepen dicwile af bre-
 36673 ken. ende noch isser een vrese van scepen als
 36674 wanneer een scip coemt zeylen in een diep
 36675 slijck daert in blijft steken of in een li-
 36676 micheynt want ouermits die grote tay-
 36677 icheynt en kant niet weder wt geraken waer
 36678 af dat hugo seyt Dat bi tullinum is een
 36679 voetstap die inden lijn of inden slijck ge-
 36680 duut is | nochtans seyt die glose dat by
 36681 talassum is een vergaderinge van tweent
 36682 zeen ende die meyster inder hystorien seyt
 36683 Dat by talassum is een tonge der aerden
 36684 die inder zee wtghesteken is ende ghens
 36685 ende weder vander zee omgordt Item die
 36686 selue meyster seyt dat die ghene die o-
 36687 uer die zee varen liden gemeynliken vre-
 36688 se antet³⁶ vander zee wegen of vander luch-
 36689 ten wegghen of van des sceeps wegghen

36690 want is dat sake dat die zee dunachtich
 36691 is ende ouer al aen allen siden mit steen-
 36692 roetsen becommert so en mach dat scip son-
 36693 der vrese niet verby liden of heeft die zee
 36694 den bodem ongelijc mit zandigen hue-
 36695 uelen op geheuen als nv hoghe ende nv
 36696 leghe so wort den scepe lichtelic sijn o-
 36697 uerliden benomen. ende wanneer die win-
 36698 den comen bouen int aensicht vander zee
 36699 ende doen die zee heffen ende drinten ende
 36700 die scepen dan hoge ende laghe gaen soe
 36701 stoten si sommels malcanderen ontween
 36702 of si vallen op een duyn of steenroets
 36703 Item efter als die scepen inder zee sijn ende
 36704 daer dan twe contrari winden vergade-
 36705 ren so coemter een groot tempeest af van-
 36706 den welken die scepen in groter vresen
 36707 sijn ende daer ongheual af coemt als bre-
 36708 kinghe der scepen Item onderwilen ist
 36709 scip also out dattet die stotinghe vanden
 36710 winden ende vanden goluen niet liden en
 36711 mach waer af dattet dicwile te broken
 36712 wert Item het is oec grote sorghe inder
 36713 zee te varen wanneer dat sceepken alte
 36714 cleyn is. want die grote goluen soudent
 36715 schier om gheslagen hebben | onderwilen
 36716 werden inden scepen veel gateren ghe-
 36717 maect daer twater in loept waer af dat-
 36718 tet te gronde gaet ende oec wertet scip ver-
 36719 loren ouermits eens geckens sturmans
 36720 ende der onwiser luden die inden scepe sijn
 36721 In desen vresen ende in menighen anderen
 36722 moeten die luden wesen die ter zee va-
 36723 ren als ysidorus seyt Item die grieken ende
 36724 die latijnschen hieten die zee oceanum
 36725 daer om dat si die werelt om loept ghe-
 36726 lijc enen cirkel dit seyt ysidorus libro xij. de-
 36727 se grote zee heeft veel ander zeen die wt
 36728 haer lopen nv hier nv daer als in vranck-
 36729 rijck in ytalien ende anderswaert Item

36730 dair is die rode zee die men mare rubrum
 36731 hiet | ende hiet rubrum daer om dat si mit
 36732 roden goluen besmet is nochtans en he-
 36733 uet si alsulken natuer niet als si schijnt te
 36734 hebben mer si wort ghelastert ende be-
 36735 smet van horen canten ende van horen oe-
 36736 ueren want alle die aerde die daer om
 36737 leyt is root ende is der bloediger verwen
 36738 na bi ende daer wort scarpe menie wt ge-
 36739 grauen ende van alsulker aerden wert dat
 36740 water vander zee also root ende menighe
 36741 ander verwe dye rodelachtich is daer
 36742 die maelres mede malen ende daer wer-
 36743 den oec inden oueren rode gemmen ge-
 36744 uonden daer die zee af geuerwet wert
 36745 Dese zee wert in tween scoeten gedeylt
 36746 die een is doerschinch int oesten daer
 36747 die van persien bi wonen | ende die ander
 36748 van westen ende is arabicx ende daer wonen
 36749 die van arabyen bi als ysidorus seyt libro xiiij.
 36750 Dat xxv. capitel vande breetheyt des zees
 36751 ³⁷PElagus dat is breetheyt der zee
 36752 sonder ouer ende sonder hauen. als
 36753 ysidorus seyt ende heeft alte grote diepich-
 36754 eyt ende onstedicheyt ende een ewelike be-
 36755 roeringhe ende si voedt waluisschen ende
 36756 ander menigerhande wonderlike din-
 36757 ghen ende maect dickicheyt der wasemen
 36758 ende der roken vten welken veel neuelin-
 36759 ghen comen ende duysternissen ende ontfaet
 36760 menigerhande winden ende verwande-
 36761 linghe van verwen ende maect wriuinge
 36762 ende hortinghe der goluen ende der scumen.
 36763 ende vergadert veel lichticheden int ouer-
 36764 ste vanden water | ende gheeft een grote
 36765 ruuschinghe ende gheluyt wt haer ende is
 36766 also onrustelic als vander ander zee ge-
 36767 seyt is ende also vreselic
 36768 Dat xxvi. capitel van een dropel
 36769 ³⁸GVtta is een dropel ende is een tmin-

36770 ste deel van enigen water of van reghen
 36771 datter af gescheyden is mit eniger craf-
 36772 ten welke dropel als ysidorus seyt onder-
 36773 wilen staetet onderwilen hangtet aen den
 36774 daken vanden husen of anders waer als
 36775 aen den bomen recht of si taye waer ende
 36776 als dye dropel dan valt soe hietet stilla
 36777 daer af coemt stillicidium dat is een dro-
 36778 pel die vallende is etcetera Dese dingen staen
 36779 **39**eens voer geset biden regen ende bijden
 36780 douwe van gutta ende daer om ist ouerscot
 36781 Dat xxvij. capitel vanden schume
 36782 **40**SPuma dat is schuym ende wort van-
 36783 den zweete des waters dese schuym co-
 36784 met int ouerste des waters. ende wert
 36785 voert totten kanten waert geslagen o-
 36786 uermits inslutinge des wints als binnen
 36787 den goluen ende van dier groter beroerin-
 36788 ghe dattet water also hardelic beroert
 36789 wert nv ghens nv harwaert vanden wel-
 36790 ken dat water scumen moet ende onderwi-
 36791 len wort die zee schuym vergadert tus-
 36792 schen tween stenen of tusschen veel ste-
 36793 nen ende ouermits hete werckinge der son-
 36794 nen die daer op schinende is wort dat scu-
 36795 me verkeert in pumps ende in spongien
 36796 Dat xxviii. capitel van die visschen int ghe-
 36797 meen
 36798 **41**PIsces dat sijn visschen ende sijn ghe-
 36799 seyt van pascendo dat is geseyt van voeden
 36800 als ysidorus seyt libro xij. capitulo vi. want die vis-
 36801 schen lecken die aerde ende die waterige
 36802 cruden ende also soeken si haer voetsel die
 36803 visschen werden oec reptilia ghehieten
 36804 daer om dat si al crupende swemmen Item
 36805 ambrosius seyt in exameron datter grote
 36806 sibbicheyt is tusschen die wateren ende
 36807 den visschen want die visschen en mogen
 36808 niet langhe leuen buten den wateren en-
 36809 de buten der luchten sonder aenhalinge

36810 des waters ende si hebben eenrehande ge-
 36811 daente ende natuer van crupen want als die
 36812 visch swemt so heeft si aentreckinge des
 36813 lichaems ende maect hem seluen corter in-
 36814 den aensien dan hi is ende strect hem dan
 36815 weder wt ende maect hem seluen lanck ende
 36816 stuert hem seluen voert al swemmende
 36817 mitten vinnen ende mitten start Item die
 36818 speci vanden visschen wort menichfou-
 36819 delick verwandelt als totter stede daer si
 36820 gewonnen werden ende als totter spisen
 36821 daer si mede gespijst werden ende als tot-
 36822 ter verwen ende tot menigerhande formen
 36823 mitter welker si van malcanderen onder-
 36824 kent worden ende als totter substancien dair
 36825 si af gemaect werden | ende als totter vir-
 36826 tuten daer si menichsins mede wercken
 36827 ende dair is groot sceel nader stede of na-
 36828 der gheleghentheyte daer si gewonnen
 36829 worden sommige inden wateren alleen
 36830 sommige verzellen een deel inden water
 36831 ende een deel op tlant ende alsulke geslach-
 36832 ten sijn van ysidorus genoemt antipedi-
 36833 na dubia daer om dat si die gewoent heb-
 36834 ben te wanderen op lant ende dat si die na-
 36835 tuer hebben te swemmen int water als
 36836 foca cocodrillus ende beuers doen ende ypo-
 36837 tami dat sijn water paerden ende deser ge-
 36838 like Item die visschen nemen haer namen
 36839 vanden dyceren der aerden die op tlant sijn
 36840 als zee hont ende woluen daer om dat si die
 36841 ander quetsen ende biten als ysidorus seit
 36842 Item vanden ghenen die alleen inden wa-
 36843 teren leuen isser sommige die inder zee hem
 36844 bedragen ende sommige inden riuieren en-
 36845 de in staenden wateren ende in anderen soe-
 36846 ten wateren Item sommige sijn die hier
 36847 middelaers tusschen sijn. want si sijn nv
 36848 mit zoet water nv mit sout water ende de-
 36849 se werden vette. Item het sijn veel riuier

36850 visschen die de zouticheyt vander zee niet
 36851 verdragen en mogen want si souden vluchs
 36852 steruen Item die visschen die inder zee
 36853 swemmen of geboren werden hebben har-
 36854 de ende groue scueben om dye droecheyt
 36855 des souden waters mer die riuier visschen
 36856 hebben subtijl ende morwen scueben ende
 36857 graden Item die graten waren noot in-
 36858 den visschen om hair morwe lichaem te
 36859 samen te houden Item auicenna leert dye
 36860 goede visschen kiezen nader naturen van-
 36861 der stat daer si geuoedt werden aldus libro ij.
 36862 capitulo vij. Die kiesinge is inden steden inden
 36863 welken die visschen wonen want die gene
 36864 die wonen of sijn in stenigen wateren dat
 36865 sijn die best ende dye zoetste ende die ghene
 36866 die lopen in zoeten wateren inden wel-
 36867 ken geen vulnissen en sijn ende niet slimich
 36868 en sijn noch poelich noch broekich mer
 36869 die ghene die niet goet en sijn die sijn in
 36870 cleynen staenden wateren als dye geen
 36871 stroem water in gedroncken en hebben
 36872 ende inden welken geen fonteynen en lo-
 36873 pen Item die selue seyt aldaer dat die zee
 36874 visschen priselicste sijn die subtijl sijn en-
 36875 de die best sijn die ghene die in de breed-
 36876 ste zee sijn als in pelago ende die gene die
 36877 wonen inden onbedecten wateren dat
 36878 hem die wint ymmer ouer waye want de-
 36879 se beter sijn dan die desen contrari sijn als
 36880 die ghene die vanden geberchten bedect
 36881 sijn ende dat hem gheen wint toe comen en
 36882 kan ende die visschen vter diepster zee sijn
 36883 beter dan die riuier visschen ende die ri-
 36884 uier visschen sijn beter dan dye visschen
 36885 die in stillen wateren sijn ende sonderlinge
 36886 ist dat si verre vanden riuieren als inden
 36887 velden ende inden broeken sijn want alsul-
 36888 ke visschen smaken grondich ende quali-
 36889 ken ende si verrotten haestelic Item die vis-

36890 schen sijn oec ghesonder diemen vangt
 36891 int noerden of int oest dan int zuden sijnt
 36892 zee visschen of riuier visschen want si wer-
 36893 den meer ghesuuert ende ghesubtijlt van-
 36894 den starken wint ende vander beroeringe der
 36895 goluen Item die gedaenten der visschen
 36896 werden onderscheyden niet alleen nader
 36897 stede daer si gewonnen werden mer oec
 36898 nader manieren hoerre winninge som-
 36899 mighe werden gewonnen mit eyer leg-
 36900 ghen dat is mit kuten sommige mit hy-
 36901 licken dat si haer natuer schieten waer
 36902 of dat aristoteles seit libro v. het gheuult
 36903 den gheslachten der visschen die haer
 36904 kuut schieten of eyer maken want wan-
 36905 neer dat wijf eyer maect soe volcht die
 36906 man na ende stort sijn melck op die eyere ende
 36907 al dattet melck des mannikens raect van-
 36908 den eyeren dat wort een vissche ende daer
 36909 om soe wat eyeren des mans natuer niet
 36910 en raect daer en comen gheen ionghen
 36911 af Item twijf maect veel eyeren al ist dat-
 36912 tet wijf een groot deel weder slijnt ende
 36913 daer werden veel eyeren verderft int nat
 36914 ende si en werden wt dien niet behouden
 36915 daer des mans natuer niet ouer ghelo-
 36916 pen en heeft want waert dat si alle be-
 36917 houden worden so souder alte veel wer-
 36918 den Item die visschen houden haren gaye
 36919 in horen gheslacht | als aristotiles daer
 36920 seyt Het en wert nye gheuonden dat e-
 36921 nich visch hijlick dede mit enen geslacht
 36922 eens anders visch Item dye visschen
 36923 minnen ende voeden haer ionghen lan-
 36924 ghe tijt als aristotiles seyt Dat alle vis-
 36925 schen hoeden ende voeden haer iongen
 36926 sonder die vorschen. Item men seyt al-
 36927 daer dat die riuier visschen ende die broeck
 36928 visschen maken meer eyer ende haesteli-
 36929 ker dan die ander visschen want int mees-

36930 te deel na vijf maenten ende alle die an-
 36931 der maken ionghen na enen iaer ende die
 36932 cleyne visschelkijns maken ionghen in-
 36933 den steden daer een cleyne water is biden
 36934 wortelen vanden bomen ende vanden rie-
 36935 den. Item die selue seyt aldaer dattet
 36936 meerre deel vanden eyeren wort verderft
 36937 want si leggen eyeren al lopende wech
 36938 ende weder want als daer die man niet bi en
 36939 is als si die eyer maect soe en coemter
 36940 gheen vrucht af ende si werden vanden vo-
 36941 ghelen ende van anderen visschen verslon-
 36942 den Item men seyt aldaer dat sommi-
 36943 ghe visschen ghewonnen werden sonder
 36944 eyeren ende sonder hyliken als van sli-
 36945 ke ende van zande ende van vulnissen
 36946 die opten water is Item die selue seyt
 36947 aldaer dat si inden tiden hoers hylicx lo-
 36948 pen die mannen ende die wiuen vanden
 36949 visschen ouer al mit groten cudden als
 36950 paer bi paer ende veel der visschen werden
 36951 ziecke als si iongen maken ende daer om
 36952 werter in dien tiden veel gheuangen.
 36953 Item sommighe visschen liden ziekten
 36954 inden buke wanneer dat si op tsant staen
 36955 Item int boeke van iorath vanden dye-
 36956 ren seytmen dat een visch die effimeron
 36957 hiet gheboren wort sonder hylick ende
 36958 als hi drie vren gheleeft heeft so sterft
 36959 hi Item die lampreyde en wort oec van
 36960 horen ghelijc niet ontfanghen mer van
 36961 enen serpent daer si die serpent al wis-
 36962 pelende ende al floytende toe brengt mer
 36963 die serpent als si siet dat die lampreyde
 36964 bereet is te hyliken so gaet die serpent
 36965 ende schiet haer venijn al wt ende dan
 36966 gaet si totter lampreyden ende doet als
 36967 die natuer leert ende als si haer spel ghe-
 36968 speelt hebben soe gaet die serpent we-
 36969 der ende slijnt haer venijn in. Dit seyt ysi-

36970 dorus libro xij. capitulo vi. Men seyt dat der lam-
 36971 preyden siel inder start leyt want men-
 36972 se op thoeft kume of niet doot gheslaen
 36973 en kan mer inden start vluchs ende dit
 36974 is contrari inden serpent want als hem
 36975 thoeft af is of ontween gheslaghen so
 36976 is si doot. mer al ist datmen horen start
 36977 af houwet so leeft hi nochtans langhe
 36978 Item iorath seyt dat sommighe visschen
 36979 ontfanghen vanden douwe alleen sonder
 36980 eyer ende sonder sperma als die woe-
 36981 steren ende ander mosschelen | waer af io-
 36982 rath noch seyt Die visschen diemen elich
 36983 hiet des nachts gaen si vten water en-
 36984 de ontfanghen binnen ende baren des
 36985 morgens vroeck vanden douwe. van
 36986 welken mosschelen si altoes ydel bliuen
 36987 int wanen vander manen Ende daer sijn
 36988 sommighe visschen die welke hylicken
 36989 ende baren naden opganck of onderganck
 36990 sommigher sterren als iorath seyt ende
 36991 oec ysidorus | daer seyt hi van enen visch
 36992 diemen astralis hiet so gaen die visschen
 36993 van dien gheslacht op wanneer dat die
 36994 plyades dat sijn eenrehande sterren die
 36995 voer exponeert sijn beghinnen onder te
 36996 gaen noch die visschen en openbaren oec
 36997 ⁴²niet voer dat die pylades weder op gaen
 36998 ende al ist dat die visschen ghewonnen wer-
 36999 den nochtans en hebben si gheen ma-
 37000 nier van cullen als oec en doet geen ge-
 37001 slacht van serpentes noch oec gheen ge-
 37002 slacht dat voeten derft noch en heeft
 37003 gheen mammen noch melck sonder die
 37004 meerswijn die welke melck hebben ende
 37005 voeden hoer ionghen daer mede alsoe
 37006 langhe als si cleyne sijn. Als aristotiles
 37007 seyt libro vi. vanden welcken ysidorus seyt
 37008 libro xij. capitulo vi. Die delphines dat sijn meer-
 37009 swinen als ic meyn die welke men oeck

37010 simones noemet daer om dat si die stem-
 37011 men der menschen volgt ende om des wil
 37012 dat si te samen vergaderen tot eenre stem-
 37013 men des zoeten sangs ende om dat si in
 37014 soeten sange genoecht hebben den wel-
 37015 ken gheen dinc snelre is inder zee want
 37016 si springhen sonderlinghe veel ende on-
 37017 derwilen springhen si ouer die scepen en-
 37018 de wanneer dat si also spoelen ende sprin-
 37019 ghen inden water dat beteykent een toe-
 37020 comende tempeest Item delphinus is
 37021 een geslacht dat inden riuij van nylus
 37022 pleecht te wesen ende heeft enen gesaech-
 37023 den rugge ende pleecht hem seluen te
 37024 weyntelen inden modder ende inden slike
 37025 van nylus ende laet hem slijnden vanden co-
 37026 codrillus ende als hi daer in is so snijit hi
 37027 ende verderft alle die darmen leuer ende
 37028 longhen inden cocodrille als ysidorus
 37029 seyt Item die visschen werden geschey-
 37030 den ende onderkent nader manieren van
 37031 horen eten want auicenna seyt libro ij. Dat
 37032 die ghene die ghespijst werden vanden
 37033 goeden cruden ende vanden wortelen
 37034 sijn beter dan die vulnisse teten ende van-
 37035 den steden ende poerten gheworpen wer-
 37036 den Item die visschen schelen oec inden
 37037 voeden want sommighe slijnt deen dan-
 37038 der ende also werden si van dien vley-
 37039 sche gheuoedt ende dye een et die ander
 37040 vaste voert als aristotiles seyt libro vi. Ga-
 37041 ropho verwint die grote visschen ende
 37042 etse ende multipes dat is een visch mit
 37043 veel voeten ende verwint garopho ende et-
 37044 ten Item hi seyt aldaer dat sommighe
 37045 visschen gheuoedt werden inden mod-
 37046 der ende inden slike als garopho doet
 37047 ende daer om is hi seer wichtich | ende
 37048 in hem wort veel slijcs gheuonden Item
 37049 die visschen die ander visschen vreten en-

37050 de rouen hebben die starcste tanden als
 37051 van eenrehande visch die phagnum hiet
 37052 als die grieken seggen na ysidorus woer-
 37053 den dat si die tanden alsoe hart hebben
 37054 dat si van woesteren gheuoedt werden
 37055 waer af dat die vissche vischtantster hiet
 37056 om dat si also groot ende alsoe starck is
 37057 ende die ander visschen hebben die tan-
 37058 den minre als in exameron geseyt wort
 37059 mer si hebbender meer ende staen dic-
 37060 ker ende si sijn scarper also dat si lichte-
 37061 liken een spise ontween sniden ende slijn-
 37062 dense sonder marren. ende dat doen si
 37063 daer om want kauweden si haer spise lan-
 37064 ghe ende maecten sise cleyn so soude hem
 37065 twater die spise ontwasschen ende afha-
 37066 len Sommige visschen soeken haer spi-
 37067 se al grauende in tsant als ysidorus seyt
 37068 libro xij. vanden zeeuerken dat int ghe-
 37069 meyn snillus ghehieten wert twelc sijn
 37070 spise soect inden zande wroetende als
 37071 een zuch want bi sijnre strotten heuet e-
 37072 nen mont of een gat ende waert dattet
 37073 sinen mule int zant niet en stake so en sou-
 37074 det sijn eten niet vergaderen connen.
 37075 Item aristotiles seyt libro vij. Die visschen
 37076 int meeste deel etense vleysch ende eten
 37077 malcanderen inden tiden dat si ionghen
 37078 maken wtghenomen fuscaleo ende het
 37079 sijn ghemeynlic ghierich ende slijnden-
 37080 de visschen ende gulsich ter spisen | en-
 37081 de sonderlinghe een vissche diemen ali-
 37082 ane hiet ende daer om wort sijn buke wt-
 37083 ghesteken ende als hi nochteren is soe
 37084 is hi quaet ende dicwile blaest sijn buke
 37085 op ende werpt ander visschen van hem
 37086 want sijn buke is aen den mont ende hi
 37087 en heeft gheen mage Item die visschen
 37088 schelen als nader tijt ende naden voet-
 37089 sel want sommighe soeken haer spise al-

37090 leen inden water ende sommige des
 37091 nachts op der aerden | als ypothamus
 37092 equus ende is een paert inder zee van-
 37093 den water alsoe ghenoeemt daer om dat-
 37094 tet den paerde inden rugghe ende inden
 37095 manen ghelijc is als ysidorus seyt Item
 37096 gemeynlic als aristotiles seyt libro vij. soe
 37097 arbeyden die visschen des daechs meer
 37098 dan des nachts ende meer voer dan na
 37099 als voer den middaghe want si beyten
 37100 meest eer dat die zon op gaet eude⁴³ dair
 37101 om legghen die visschers dan hoer net-
 37102 ten want dan en sien dye visschen noch
 37103 niet wel ende als tlicht ghemeerret wert
 37104 so sien si ende des nachts soeken si hoer
 37105 aes al rukende ende si hebben genoecht
 37106 in dinghen die wel ruken ende daer om
 37107 wort gheseyt libro iiiij. dat si eer gheuan-
 37108 ghen worden tot enen nuwen vate dan
 37109 tot enen ouden want en is tvat niet nu-
 37110 we so en comen si daer niet gaerne toe
 37111 ende si werden dicwile vanden roeck ver-
 37112 scalct als iorath seyt ende is een wonder-
 37113 lic vissche inder zee die mit sinen kuwen
 37114 ademt ende gheeft goede lucht wt den
 37115 welcken den anderen visschen nae vol-
 37116 get om des goedes rokes wil ende cru-
 37117 pen hem in die kuwen ende daer gaen
 37118 si sitten ende so slijnt hijse in ende neem-
 37119 ter sijn voetsel af Item daer is een vis-
 37120 sche diemen fastrech hiet in wes mon-
 37121 de als daer water in coemt bestaet zuet
 37122 te werden den welken die cleyne visschel-
 37123 kijns volghen ende lopen hem inden mon-
 37124 de die welke hi schier grijpt ende slijnt
 37125 Item die selue seyt dat die delphijns
 37126 dat sijn die cumelaers⁴⁴ of meerswijn ru-
 37127 ken ende gheuoelen bijden roke of een
 37128 doodt mensche die inder zee verdrenct
 37129 is ye van eenen meerzwijn ghegheten

37130 heeft ende ist dat die mensch daer af ge-
 37131 gheten heeft so eten die meerswijn den
 37132 mensch ende ist dat die mensch daer niet
 37133 af ghegheten en heeft so beschermen-
 37134 se dien mensche datten die ander visschen
 37135 niet eten en moeten ende stoten dien men-
 37136 sche mit horen becke totten oeuere ende
 37137 ten lande Item aristotiles ende plinius
 37138 segghen ende aristotiles sonderlinghe
 37139 int seuende boeke Dat die visschen die
 37140 op claren ende lopenden wateren wo-
 37141 nen en vallen op gheen stinckende din-
 37142 ghen ten waer dat si goede smake had-
 37143 den als die voghelen doen ende des win-
 37144 ters vlyen si vanden bodem der zee bij-
 37145 der aerden zoekende die warmte ende
 37146 daer soeken si haer aes ende des zomers
 37147 doen sijt verkeert so vlien si vanden oe-
 37148 ueren tot inden gront vanden wateren
 37149 of verre in diepe Inden seluen sijn vis-
 37150 schen die van hetten steruen omtrent dat-
 37151 tet bijden honts daghen coemt ende dye
 37152 sterre canicula op bestaet te gaen | ende
 37153 also sijn daer sommige visschen die wel-
 37154 ke van couden steruen als creeften en-
 37155 de die steen inden hoefden hebben want
 37156 die steen wort inden hoefde beuroren en-
 37157 de alsoe sterft die vissche lichtelic Item
 37158 die visschen werden dicwile verwandelt
 37159 in hoerre ghedaenten ende na hore fi-
 37160 guren ende alsoe wel in haerre groot-
 37161 heyt als in horen anderen maescel Item
 37162 ⁴⁵het sijn sommige grote gheslachten der
 37163 wonderliker beesten die lichamen heb-
 37164 ben oft bergen waren als ysidorus seyt
 37165 als was die waluisch die ionas de pro-
 37166 pheet ontfenck wes buke alsoe groot
 37167 was oft een helle gheweest hadde als
 37168 ionas die heylighe propheet seyde van-
 37169 den buycke der hellen hoerde hy mijn

37170 bede. ende het sijn ander visschelkijns
 37171 also cleyn datmen cume mit enen hoeck
 37172 of mit enen hanghel vanghen mach als
 37173 ysidorus seyt libro xij. | ende dit visschen
 37174 hietmen affrontus | ende dit mach een
 37175 gront wesen Item ethimius is een cleyn
 37176 visch ende is cume enen haluen voet lanc
 37177 ende al ist dat hi cleyne van lichaem is
 37178 nochtans is hi van groter crachten want
 37179 al cleuende hout hi een scip inder zee dat-
 37180 tet nergent henen en mach ende al waert
 37181 sake dat die wint starkeliken wayede en-
 37182 de die goluen ghinghen also grote als
 37183 huzen nochtans soudet dat scip also stijf
 37184 houden oft inden gronde ghenagelt
 37185 waer ende dit doet dese vissche want hi
 37186 daer aen cleeft. Item die lombeerden
 37187 ende dye romeyns hieten dese vissche
 37188 moroen Item vanden seluen vissche wort
 37189 gheseyt in exameron dat dese vissche
 37190 voer weet als daer een grote storme co-
 37191 men sal want so grijpt hi enen machti-
 37192 ghen steen daer hi aen blijft hanghen
 37193 also vast of hi gheankert waer op dat hi
 37194 niet gheslaghen en sal werden vanden
 37195 goluen ende als dat die scipluden ghe-
 37196 waer werden so sien si naersteliken voir
 37197 hem ende wachten hem voer die toeco-
 37198 mende tempeest als ambrosius ende be-
 37199 da segghen ende aristotiles seyt libro xiiij.
 37200 Dat die wijfkens langher sijn dan dye
 37201 mannikens ende si sijn oeck harder te-
 37202 ten die mannikens sijn bouen hartste en-
 37203 de die wijfkens beneden Item auicen-
 37204 na seyt libro ij. Dat die visschen best sijn die
 37205 niet alte groot en sijn ende die niet alte
 37206 hart vleesch en hebben ende inden wel-
 37207 ken niet alte veel vets en is ende inden
 37208 welken geen quade smake en is of qua-
 37209 de roke Mer die soet van smake sijn en-

37210 de te maten vet ende inden welken dye
 37211 stanck niet haestelic en coemt | ende die
 37212 ghene die hart van visch sijn die sijn best
 37213 ghesouten Item alle visschen is ghe-
 37214 meynliken vucht ende cout als auicen-
 37215 na seyt nochtans isser sommige die deen
 37216 heter is inder complexien dan die ander
 37217 ende sonderlinghe als si ghesouten sijn
 37218 ende daer om als si recht versch sijn so
 37219 winnen si waterighe fleumen ende ma-
 37220 ken die zenen weke ende si en sijn niet be-
 37221 quaem dan den genen die seer hete ma-
 37222 gen hebben ende die ghesouten sijn die
 37223 becomen best ter medecinen Item dye
 37224 hoefden vanden ghesoutenen visch ge-
 37225 barnt ghenesen den bete van enen ver-
 37226 woeden honde ende ghenesen den ste-
 37227 ke vanden scorpioen ende si vreten quaet
 37228 vleesch vten zweren ende si sijn goet in
 37229 vlceren die stincken ende vol etters sijn
 37230 ende haer sop van ghesoutenen visch is
 37231 goet teghen tvenijn ghedroncken ende
 37232 veel ander werken heeft die vissche als
 37233 daer gheseyt wort. mer dese gheseyde
 37234 dinghen sijn nv ghenoech als van hare
 37235 gedaenten ende van hare substancien Item
 37236 die visschen schelen inden sin ende inder scal-
 37237 kicheyt | men vint veel visschen die seer
 37238 scalck sijn inden ontganghen wanneer
 37239 dat si voelen datse die visschers vangen
 37240 willen als ysidorus seyt libro xij. Mu-
 37241 ga is een gheslacht van visschen dat seer
 37242 subtijl ende loes is want vluchs als hi
 37243 voelt dat die visschers haer laghen ghe-
 37244 leyt hebben soe wijken si weder after-
 37245 waert ende springt ouer tnet dat den lu-
 37246 den dunct die daer bi staen dat hi vlie-
 37247 ghet Item daer is een visch die sijn spi-
 37248 se kauwet ende anders en doetet ghe-
 37249 ne vissche dan dese diemen estaurus

37250 hiet ende plinius seyt dat dese visch seer
 37251 behendich is als hi in enen corf ghelo-
 37252 pen is so en wil hi vluchs mitten hoef-
 37253 de doer die muer niet mer alleyncken
 37254 gaet hi afterwaert ende soect mitten start
 37255 van bande te bande ende is dat sake dat-
 37256 ter enich van buten is vanden seluen ge-
 37257 slachte ende siet sinen gesel gheuanghen
 37258 inden corf so wil die den anderen helpen
 37259 **46** ende neemt sinen start in sinen mont ende
 37260 willen wt trecken ende sijn oec sommi-
 37261 ghe visschen als si sien dat een aes aen
 37262 een hoeke is ghesteken so en wil hi mit-
 37263 ten monde niet daer aen mer hi slaet al-
 37264 leyncken sijn vinnen om den hoeke en-
 37265 de houdten vast ende also et hi dat aes
 37266 af dese selue visch is oeck viant der woe-
 37267 steren al ist dat si enen harden dop he-
 37268 uet nochtans comt hi also beheyndeli-
 37269 ken daer aen dat hi alle hoer vleysch wt
 37270 et ende haelt Item daer sijn oeck een-
 37271 rehande visschen diemen mosschelen hiet
 37272 die welke sijn van sculpen in drierhan-
 37273 de of vierderhande maecselen sommi-
 37274 ghe sijn zwart ende langwerpelde scul-
 37275 pen sommighe hebben sculpen als sin-
 37276 te iacobs sculpen ende sijn wit of root en-
 37277 de sommighe sculpen sijn wit ende also
 37278 lang als een vingher ende sijn gescaept
 37279 als ruutbenen ende dese alle gader vol-
 37280 ghen die natuer der manen want als die
 37281 maen recht luttel is ende cleyn so sijn de-
 37282 se sculpen ydel ende als die maen was-
 37283 set so wassen si Item in desen mossche-
 37284 len pleechtmen goede paerlen te vinden
 37285 daer seyt plinius af Dat die mosschelen
 37286 des nachts ten ouer crupen ende daer
 37287 ontfanghen si den douwe ende van dien
 37288 douwe wassen paerlen ende dat is dye
 37289 edelste dye vten douwe coemt vanden

37290 leynten tijt ende hoe dat si witter is en-
 37291 de claerre hoe dat si beter is Ende het sijn
 37292 sommige mosschelen daer steen in was-
 37293 sen van purpurre verwen die seer schoen
 37294 is ende dese hiet ostrum als ysidorus seit
 37295 Item dese ende menighe andere pro-
 37296 prieteysten ende naturen der visschen moech-
 37297 di vinden in plinius aristotiles ende ysi-
 37298 dorus boeken ende in veel andere mey-
 37299 sters boeken. mer op dat wi den lesers
 37300 gheen verdriet in en brenghen soe laten
 37301 wi ons hier mede ghenoeghen Item
 37302 plinius seyt als ysidorus datter hondert
 37303 ende lxiij. gheslachten van visschen sijn
 37304 vanden welken dair veel sijn die haer ti-
 37305 den ende hoer steden kennen als si wan-
 37306 deren sullen ouermits subtilen verstan-
 37307 de der naturen ende sommighe en hou-
 37308 den gheen seker tide noch steden ende
 37309 sommighe ontfanghen als mannen en-
 37310 de wiuen ende krijghen ionghen als die
 37311 waluisschen ende balleyns Die balley-
 37312 nen sijn sonderlinge groot ende si wer-
 37313 pen meer waters van hem dan enich ander
 37314 visch Item iorath seyt dat die waluisch
 37315 oueruloyt inden sperme ende als hi hylick
 37316 ghedaen heeft mit sinen wiue soe loept
 37317 daer veel ouer dat vergadert men ende
 37318 droghet ende het wort verwandelt in am-
 37319 bra ende wanneer dat hi groten hongher he-
 37320 uet so vliecht hem een lucht vten monde
 37321 oft ambra waer in welker lucht die ander
 37322 visschen groot genoecht hebben ende comen
 37323 lopen ende lopen hem inden mont ende also wer-
 37324 den si bedrogen ende also slijnt hijse In de-
 37325 sen visch domineert meer die aerdighe
 37326 materi dan die waterige ende daer om is hi
 37327 van groten liue ende vet want in synre outheit
 37328 als hi also out ende also groot geworden is
 37329 so wast hem mos ende ander vulnisse opten

37330 rugghe also veel datter cruden ende cley-
 37331 ne boemkens opten rugghe wassen | ende
 37332 wanneer dat daer die scipluden onuer-
 37333 sienliken op comen so scheyden si dair nau-
 37334 we mitten liue af want hi werpt onderwi-
 37335 len also veel waters vten monde dat hi
 37336 tscip daer mede te gronde doet gaen ende
 37337 hi is also vette dat hi gheen scut of ste-
 37338 ke en voelt ten waer datmen tvet mit al-
 37339 len doer stake Mer wanneer datmen tvley-
 37340 sche raect so wort hi lichteliken gheuan-
 37341 gen want hi en mach tsout water in die
 37342 wonde vanden vleysch niet liden ende dan
 37343 pijnt hi hem vluchs te lande te comen ende
 37344 hi is also groot dat wanneer daer een ge-
 37345 uangen wort so heues een heel lantscap
 37346 genoeg ende hi mint sijn iongen mit gro-
 37347 ter minnen ende leytse menighen tijt mit
 37348 hem in die grote zee ende waert dat si er-
 37349 ghent op een zant verdreuen waren dair
 37350 si niet af en mochten so heeft hi altoes
 37351 also veel waters in hem dat hi dan twa-
 37352 ter ouer hem ghiet ende verlostse weder ende
 37353 brengtse also int diepe | ende hi bescutse
 37354 voer alle dat hem deren mach ende set sijn
 37355 ionghen also lange als si weeke sijn en-
 37356 de teder altoes tusschen hem ende der zee
 37357 in die zekerste stede ende dat die tempeest
 37358 te groot worde so slijnt hise in sinen buke
 37359 **47**ter tijt toe dattet weder wert scoen weder
 37360 wert ende dan schiet hijse weder wt als die
 37361 selue seyt Item iorach seyt datter een
 37362 groot serpentich ende venijnt vissche ple-
 37363 ghet te vechten teghen den waluisch en-
 37364 de het mach wesen die cocodrille ende dan
 37365 so sculen die ander visschen after den start
 37366 vanden waluissche ende ist dat die waluisch
 37367 verwonnen wordt so steruen alle die vis-
 37368 schen die bijden start hielden | ende ist dat
 37369 die waluisch den cocodrille verwint soe

37370 gheeft die cocodrille alsoe vulen stanck
 37371 vter kelen ende wilse mitten stanck doden
 37372 mer so geeft die waluisch daer teghen
 37373 enen goeden roke die den stanck weder
 37374 drijft ende alsoe beschermt hi hem seluen
 37375 ende alle die ander visschen die bi hem sijn

Glosses

- 1 Hier beghint het xiiij. boeck ende spreect vanden watere ende haer scierheyt Na deze titel volgt capitel i. Vergelijk index, 5ra26-27.
- 2 N Initiaal: lombarde, 6 regels hoog (03-08), met representant (05), met penwerk.
- 3 In druk alleen de representant (punt).
- 4 contheyt Lees: couttheyt.
- 5 P Lombarde, 2 regels hoog (19-20), met representant.
- 6 F Lombarde, 2 regels hoog (10-11), met representant. {ba:lo:mr,2}
- 7 In druk alleen de representant (punt).
- 8 onffaet Lees: ontfaet.
- 9 waneer Lees: wanneer.
- 10 A Lombarde, 2 regels hoog (28-29), met representant.
- 11 G Lombarde, 2 regels hoog (18-19), met representant.
- 12 T Lombarde, 2 regels hoog (11-12), zonder representant.
- 13 E Lombarde, 2 regels hoog (30-31), zonder representant.
- 14 D Lombarde, 2 regels hoog (08-09), met representant.
- 15 I Lombarde, 2 regels hoog (34-35), met representant.
- 16 H Lombarde, 2 regels hoog (11-12), met representant.
- 17 G Lombarde, 2 regels hoog (22-23), met representant.
- 18 L Lombarde, 2 regels hoog (17-18), met representant.
- 19 rinieren Lees: riuieren.
- 20 watereu Lees: wateren.
- 21 In druk alleen de representant (punt).
- 22 I Lombarde, 2 regels hoog (26-27), met representant.
- 23 L Lombarde, 2 regels hoog (01-02), met representant.
- 24 P Lombarde, 2 regels hoog (32-33), met representant.
- 25 R Lombarde, 2 regels hoog (18-19), met representant.
- 26 te samen In druk staat 'te samen' op de volgende regel (32), rechts uitgelijnd.
- 27 F Lombarde, 2 regels hoog (33-34), met representant.
- 28 G Lombarde, 2 regels hoog (24-25), met representant.
- 29 T Lombarde, 2 regels hoog (38-39), met representant.
- 30 A Lombarde, 2 regels hoog (23-24), met representant.
- 31 A Lombarde, 2 regels hoog (03-04), met representant.
- 32 M Lombarde, 2 regels hoog (21-22), zonder representant.
- 33 vndans Lees: vndas.
- 34 in De n staat ondersteboven.
- 35 In druk alleen de representant (punt).
- 36 antet Lees: anter.
- 37 P Lombarde, 2 regels hoog (22-23), met representant.
- 38 G Lombarde, 2 regels hoog (39-40), met representant.
- 39 bijden In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 40 S Lombarde, 2 regels hoog (12-13), met representant.
- 41 P Lombarde, 2 regels hoog (28-29), met representant.
- 42 pylades Lees: plyades.
- 43 eude Lees: ende.
- 44 cumelaers Lees: tumelaers.
- 45 sijn De ij-ligatuur staat ondersteboven.
- 46 sinen De eerste n staat ondersteboven.
- 47 weder wert scoen weder wert Lees: weder wert scoen weder.